Pași. Conversații ale Mitropolitului Antonie de Souroj

Această colecție conține conversații ale Mitropolitului Antonie de Suroj, dedicate celor mai fundamentale întrebări ale credinței și vieții creștine.

„Pași” este un dar minunat pentru acei oameni care, în drumul lor spre Hristos, întâlnesc diverse piedici insurmontabile, contradicții aproape „insolubile”, vindecate printr-un cuvânt pastoral înțelept, iubitor și înțelegător.

- Despre creștinism
- Despre biserică
- Despre sacramentele bisericii
- Despre pocăință
- Despre mărturisire
- Despre rugăciune
- Spiritualitate și spiritualitate
- Monahismul și modernitatea
- Despre bolile mintale și fizice
- Despre sfințenie și spiritualitate
- Despre căsătorie și educație
- Despre moarte și viața veșnică

Publicat cu binecuvântarea Eminenței Sale Ambrozie,

Arhiepiscop de Ivanovo și Kineșma

Publicat cu binecuvântarea Eminenței Sale Ambrozie,

Arhiepiscop de Ivanovo și Kineșma

Despre creștinism

Ce înseamnă să fii creștin? Cum să rămâi creștin în lumea modernă?

A fi creștin este, într-un fel, foarte simplu. Un creștin este un ucenic și un prieten al lui Hristos. Aceste concepte sunt legate, dar există o diferență între ele. Pe de o parte, suntem ucenici ai lui Hristos, urmașii Săi și trebuie să învățăm de la El prin Evanghelie ceea ce crede El, ceea ce ne învață.

Nu în zadar am folosit expresia „în ce crede El". Odată ajunși la Moscova, pe treptele hotelului „Ucraina", un tânăr ofițer mi-a pus întrebarea:

- Bine. Tu crezi în Dumnezeu, dar în ce crede Dumnezeu?

„Dumnezeu crede în om", i-am răspuns. Acesta este un punct foarte important în viața creștină: *să crezi în om împreună cu Dumnezeu,* începând cu tine însuți. Nu în zadar Hristos ne spune că trebuie să *ne iubim* pe noi înșine și pe aproapele nostru ca pe noi înșine. A iubi înseamnă a fi gata să faci tot posibilul pentru ca orice persoană *să se bucure* de viața sa, să crească la maximum de potențialele sale și să fie vrednică de chemarea sa umană. De aceea, primul lucru pe care Hristos ni-l învață atunci când devenim ucenicii Săi este să credem în om, să nădăjduim în el, să-l iubim chiar și cu prețul propriei vieți. Și asta nu înseamnă neapărat să mori pentru el; cineva își poate da întreaga viață pentru o persoană sau pentru un grup de oameni fără a muri pentru asta, literalmente, trupește. Dar ucenicii lui Hristos mor trupește, mărturisind credința lor în Hristos. Uneori, o persoană trebuie să moară pentru ca alta să poată respira liber, să prindă viață, să-și găsească loc în viața sa, să se sacrifice, uitând de sine însuși pentru a-și aminti de o altă persoană. Nimeni nu are o dragoste mai mare decât cel care este gata să-și dea viața pentru aproapele său. Și viața poate fi lungă și grea. Când o persoană nu se gândește la nimic legat de sine, ci doar la posibilitatea de a servi o altă persoană și alți oameni - acesta este primul pas.

A fi ucenic al lui Hristos înseamnă *a crede în om,* începând cu tine însuți și continuând cu toți ceilalți. Suntem convinși că există lumină în fiecare om, există bunătate. Lumina strălucește în întuneric. Întunericul nu primește întotdeauna această lumină, dar nu este capabil să o înăbușe sau să o stingă. Lumina are originalitate, putere, viață, în timp ce întunericul este absența tuturor acestora. În acest sens, suntem gata *să credem în om.* În plus, în Evanghelie găsim multe indicii despre cum ne putem exercita credința în om împreună cu Dumnezeu, cum putem spera împreună cu Dumnezeu până în ultima clipă a vieții că și un criminal poate crește la măsura demnității chemării sale omenești. Se întâmplă ca o persoană să trăiască nedemn de-a lungul întregii sale vieți și, dintr-o dată, aflându-se față în față cu posibilitatea, mai mult, cu certitudinea că este amenințată cu moartea, își revine și devine o cu totul altă persoană. O persoană poate trăi ca un criminal și poate muri ca un om drept. Acest lucru este demonstrat indirect de Sfântul Serafim de Sarov. El spune că începutul vieții, anii copilăriei și sfârșitul vieții sunt în mare parte calmi, luminoși și buni, dar la

mijlocul vieții există o furtună continuă. Trebuie să ținem cont de acest lucru atunci când ne gândim la noi înșine și la ceilalți.

Auzim adesea: pentru a fi creștin, trebuie să urmezi poruncile lui Hristos. Desigur! Dar poruncile lui Hristos nu sunt ordine: trebuie să trăiești așa, să trăiești așa; și dacă nu trăiești așa, vei fi pedepsit. Nu, poruncile lui Hristos sunt încercarea Lui de a ne arăta, figurativ, cum ar fi fiecare dintre noi dacă am deveni și am fi *o persoană reală,* demnă. Poruncile lui Hristos nu sunt o ordine, ci sunt o revelație a ceea ce suntem chemați să fim, putem fi și, prin urmare, trebuie să fim.

Am menționat, de asemenea, că trebuie să fim nu doar ucenici ai lui Hristos, ci și prietenii Săi.

Se întâmplă ca un copil de șapte sau opt ani să vină la mine pentru spovedanie, sau mai degrabă să fie trimis la spovedanie, pentru prima dată. În timpul spovedaniei, el enumeră o serie întreagă de păcate. Îl ascult și apoi, de obicei, îl întreb:

– Spune-mi: te simți vinovat sau îmi repeți ceea ce îți reproșează părinții tăi?

- Nu. Mama a fost cea care mi-a spus să mărturisesc una sau alta, pentru că o enervează și, făcând asta, tulbur liniștea vieții de acasă.

- Acum lasă-o baltă. Nu despre asta vorbim. Nu ai venit să-mi spui despre motivul pentru care mama sau tatăl tău sunt supărați. Dar spune-mi asta: știi ceva despre Hristos?

- Da.

- Ai citit Evanghelia?

– Mama și bunica mi-au spus, și am citit niște lucruri, și le-am auzit în biserică...

– Spune-mi: îți place Hristos ca persoană?

- Da.

- Ți-ar plăcea să fii prieten cu el?

- O, da.

- Și știi ce înseamnă să fii prieten?

- Da. Înseamnă să fii prieten.

– Nu, asta nu e de ajuns. Un prieten este o persoană care îi este credincioasă prietenului său în toate împrejurările vieții; care este gata să facă totul pentru a nu-l dezamăgi, a nu-l înșela, a rămâne cu el dacă toți ceilalți s-ar îndepărta de el. Un prieten este o persoană care îi este credincioasă prietenului său până la sfârșit. Imaginează-ți: ești la școală. Dacă Hristos ar fi un băiat obișnuit și toată clasa s-ar întoarce împotriva Lui, ce ai face? Ai avea suficientă loialitate și curaj să stai lângă El și să-i spui: dacă vrei să-L bați, bate-mă și pe mine, pentru că sunt cu El? Dacă ești gata să fii un astfel de prieten, atunci poți spune: da, sunt prieten al lui Hristos: și să-ți pui deja întrebări pentru mărturisirea ta. Citește Evanghelia! Poți învăța din ea cum poți trăi astfel încât să nu fii dezamăgit de tine însuți; cum poți trăi astfel încât El să se bucure pentru tine, văzând ce fel de persoană ești, ce ai devenit, de dragul acestei prietenii. Înțelegi asta?

- Da.

- Ești gata să faci asta?

- Da...

Întreaga viață creștină constă în a fi un adevărat prieten al lui Hristos și a învăța constant ce iubește El, ce este *dezgustător pentru El,* ce a dus la moartea Lui și a te comporta în consecință. În primele secole ale creștinismului, a fi prieten al lui Hristos, a-l fi credincios, a-l fi devotat însemna a fi gata să spui în fața oamenilor care Îl urau, persecutorilor credinței pe care o mărturisea: *„Sunt unul dintre ei”.* Dacă era necesar, să suferi pentru El. Și nu numai să suferi tu însuți. În vremurile străvechi, a suferi pentru Hristos era considerat o onoare, era considerat cel mai minunat lucru care se putea întâmpla în viață. Există o poveste foarte emoționantă în viețile sfinților despre o mamă. Ea se grăbește spre Colosseumul din Roma și își întâlnește prietena, care îi spune:

- Unde fugi? Acolo îi torturează pe creștini.

„Da”, spune ea, „și vreau să mor alături de ei.”

- De ce îți târești băiețelul acolo?

- Dar ce se întâmplă cu asta? Chiar îl voi priva de bucuria de a muri pentru Hristos?

În vremea noastră nu suntem amenințați de moarte sau de pericol la o scară atât de mare și atât de constant. Dar ni se pune *constant* întrebarea: ești cu Hristos

sau împotriva Lui? Dacă ești gata să minți chiar și în cele mai mici lucruri, gata să înșeli din lașitate, de dragul profitului, nu ești un ucenic al lui Hristos. Dacă ești gata să uiți nevoile altei persoane pentru că nu este de folos pentru tine și necesită eforturi din partea ta pe care nu ești gata să le depui, nu ești un ucenic al lui Hristos. A fi ucenic al lui Hristos nu înseamnă deloc necesitatea de a săvârși fapte eroice tot timpul. Este suficient să săvârșești eroic mici fapte bune zi de zi; să ai gânduri curate, care ar fi vrednice de dragostea pe care Dumnezeu o are pentru tine; să ai dreptatea vieții cât mai mult posibil, chiar și cu pericol, chiar și cu risc: să nu-ți fie rușine de chemarea ta de creștin.

A fi ucenicul lui Hristos înseamnă a fi gata să spui în fața oamenilor:

- Da, sunt al lui Hristos. Vrei să mă respingi? Respinge-mă. Dar eu nu-L voi părăsi pe Hristos doar ca să rămân prietenul tău.

Acest lucru este foarte important. Faptele eroice ni se dăruiesc rar, eroismul nu este necesar în fiecare zi. Părintele Serghie Bulgakov a scris cu mulți ani în urmă un articol intitulat „Eroism și ascetism”. El spunea că eroismul este momentul în care o persoană săvârșește un singur act care se poate termina cu viața sau victoria sa. Iar ascetismul este acea formă de viață în care o persoană învață *constant* de la Hristos cum să trăiască; revarsă *constant* lumina lui Hristos în sufletul său; se străduiește constant să trăiască demn de chemarea sa umană și de Hristos. Și ce este o chemare umană? Repet: priviți la Hristos. El este singurul *Om din istoria omenirii, în sensul deplin al cuvântului,* care este atât de mare, atât de transparent, atât de deschis față de Dumnezeu, încât Dumnezeu și El se contopesc într-unul, se unesc într-unul singur fără ca o persoană să înceteze să mai fie om.

În povestea întrupării lui Hristos, aceasta joacă un rol central, colosal. Noi credem că Dumnezeu s-a făcut om, s-a întrupat; că Iisus, născut din Fecioară, nu a încetat să fie, în sensul deplin al cuvântului, un om ca noi. Cum este posibil acest lucru? Cum poate fi unit Divinul și umanul în acest fel? Răspunsul este dat de Sfântul Maxim Mărturisitorul, care ne spune că *Divinul s-a unit cu umanul în Hristos, precum focul pătrunde în fierul pus într-un brazier.* De exemplu, o sabie a fost pusă într-un brazier. La început era gri și mată. O scoți: totul arde de lumină și foc. Fierul și focul s-au pătruns atât de mult unul pe celălalt încât acum putem tăia cu focul și arde cu fierul. Suntem chemați să ne unim cu Hristos *în acest fel* , astfel încât viața Lui să devină viața noastră. În sacramente, despre care vom discuta mai jos, se revelează chiar acest moment când ne unim cu Hristos, când trupul nostru devine Trupul lui Hristos atât în fiecare persoană individual, cât și colectiv, în toți oamenii. Părintele Serghie Bulgakov spunea că Biserica creștină este prezența lui Hristos întrupat pe pământ, pentru că toți

devenim mădulare, părtici ale Trupului Său Dumnezeu-omenesc. Aceasta înseamnă să fii creștin.

Cum pot aplica asta practic pe tot parcursul vieții mele pe pământ? Este atât de simplu și, uneori, această simplitate este atât de înfricoșătoare. Îmi amintesc de o întâmplare spusă de un prieten de-al meu care este încă în viață, este cu zece ani mai mare decât mine. Era episcopul orașului Zurich din Elveția. Când era student la Paris, se plângea mereu că este atât de înalt, atât de lat în umeri, încât nu poate trece neobservat. Îmi amintesc cum odată, când stătea în metrou, un băiat l-a tras de mânecă și i-a spus: „Unchiule, nu te plictisești să stai acolo singur?” Băiatul era mic de statură, iar Volodea era foarte înalt.

Când a început războiul, am primit o scrisoare de la el în care, printre altele, spunea: *„Întotdeauna m-am plâns că sunt atât de lat în umeri și înalt, dar acum mă bucur atât de mult de asta. Când se fac focuri de armă, doi oameni se pot ascunde în spatele meu.”*

Acestea nu erau doar vorbe, pentru că el era pe front. Oamenii trăgeau în el, își dădea viața. Nu a fost ucis, dar totuși și-a dat viața. Dacă viața nu i-a fost luată, nu înseamnă că nu era gata să o dea, să o dea „pentru prietenii săi”, adică pentru o altă persoană. Nu pentru un prieten personal, ci pur și simplu pentru acel soldat care se putea ascunde în spatele lui.

Așadar, și noi putem, de-a lungul întregii noastre vieți, în lucruri mari și mici, să nu fim eroi, pentru că ocazia pentru aceasta este rareori oferită, ci să fim *asceți, mișcându-ne* constant să devenim tot mai asemănători cu Hristos, să-I fim tot mai plăcuți prin aceasta; să ne luminează constant, acceptând trăsăturile Personalității Sale, învățând ce este dezgustător pentru El și ce este bucuros pentru El.

Îmi amintesc de un preot, încă foarte tânăr pe atunci, care mi se părea foarte decrepit, pentru că eram un băiat de zece ani. M-a impresionat cu adevărat. Îl chema Părintele Gheorghe Șumkin. Era preotul taberei noastre pentru copii. Și noi, toți băieții, eram impresionați de faptul că știa să ne *iubească* pe toți fără nicio distincție. Când eram buni, dragostea Lui era o bucurie jubilantă. Când cădeam din har, deveneam răi, dragostea Lui *nu se schimba,* ci devenea o durere ascuțită care ne vindeca și ne schimba. Pe atunci, nu știam nimic despre Dumnezeu. Acest lucru m-a impresionat și a rămas în memoria și în inima mea. Acest lucru mi s-a revelat când am aflat despre Dumnezeu... Dumnezeu ne iubește *exact așa.* El se bucură și moare pe cruce. Durerea ascuțită din inima Părintelui Gheorghe a devenit renașterea noastră și renașterea altor oameni. Mulți dintre noi ne-am schimbat pentru că nu am putut suporta să vedem suferința Lui.

Mi se pare că în asta constă viața unui creștin în lumea modernă, în cuvinte simple și la scara vieții obișnuite, simple.

Despre biserică

Primul lucru pe care vreau să-l spun, și mi se pare foarte important, este că Hristos însuși nu a scris nimic. Evanghelia pe care o avem este memoria Bisericii, memoria celor mai apropiați ucenici ai Săi despre ceea ce au trăit, ceea ce au învățat, comunicând cu Hristos.

Hristos nu a lăsat în urmă o carte, așa cum au făcut mulți alți învățători. Ce a lăsat El în urmă? Putem fi siguri că Evanghelia conține exact ceea ce a spus El, ceea ce a învățat, că aceasta a fost exact imaginea Lui? Da, putem. Ne putem imagina acest lucru mult mai bine decât dacă am avea o carte pe care am citi-o și fiecare dintre noi am citi ce vrea să vadă în ea, așa cum facem constant atunci când citim operele diferiților scriitori. Ne vedem pe noi înșine în ele și percepem cărțile doar în măsura înțelegerii noastre. Hristos nu a lăsat în urmă o carte, ci a lăsat în urmă o societate vie, care se numește Biserică și care Îl cunoaște personal. Eu spun: *știe,* și nu doar *a știut.* Din secol în secol, toți cei care au devenit credincioși, care într-un fel sau altul L-au întâlnit pe Hristos, pot repeta cuvintele Apostolului Ioan, rostite de el într-una din epistolele sale: *„Vă spunem ce au văzut ochii noștri, ce au pipăit mâinile noastre, ce au auzit urechile noastre”.*

Vorbim despre ceea ce este o realitate absolută, incontestabilă pentru noi, pentru că se află în experiența noastră. Și așa se întâmplă din secol în secol cu nenumărați oameni. Și trebuie să ne amintim că Biserica este o societate care este unită, așa cum se spune în catehism, nu doar prin sacramentele comune, credința dogmatică, ritualuri. Toate acestea, desigur, sunt în Biserică și sunt, cum ar spune, o parte integrantă a ei, dar în Biserică nucleul este altul. Este o întâlnire, o întâlnire față în față cu Hristos. Poate fi o întâlnire uimitoare, se poate întâmpla treptat, abia sesizabil, dar trebuie să fie mereu prezentă, astfel încât o persoană să poată spune: „Sunt credincios”.

Credința, adică experiența întâlnirii cu Hristos, este inexprimabilă. Este imposibil să spui ce s-a întâmplat. Este posibil să transmiți în limbaj uman doar ceea ce este accesibil înțelegerii noastre, percepției noastre. Vă voi spune ce mi s-a întâmplat și apoi voi trece la întrebarea cum își poate găsi exprimarea credința.

M-am născut înainte de Primul Război Mondial, experiența mea de viață include toți anii tragici ai Rusiei și viața emigranților în străinătate. Circumstanțele erau de așa natură încât nu auzeam nicio învățătură bisericească sau pur și simplu creștină. Când ne-am trezit în exil, m-am trezit locuind într-o școală închisă.

Ieșeam de acolo doar pentru câteva ore duminica. Nu era timp să mă învețe atunci, aveam nevoie să fiu consolat, să fac pe plac. Prin urmare, nu aveam nicio idee despre Dumnezeu. Știam că părinții mei credeau în Dumnezeu, dar nu știam nimic mai mult decât atât. Și asta a continuat destul de mult timp. Ca băiat, m-am alăturat unei organizații de tineret rusești. Acolo l-am întâlnit pe părintele Gheorghe, pe care l-am menționat mai sus, și care mi-a dezvăluit misterul iubirii atotcuceritoare, o iubire care poate *bucura* și care poate fi *un chin pe cruce.* Am perceput acest lucru atunci doar ca proprietatea lui personală, de neînțeles. Și apoi au trecut anii. Am auzit despre Dumnezeu, dar nu eram interesat de El. Într-o zi, în timpul unui joc, conducătorul nostru a venit la mine, precum și la alți băieți de aproximativ paisprezece ani, și a spus:

- Băieți, am invitat un preot să stea de vorbă cu voi pentru că vine Săptămâna Mare. Mergeți la sală.

Toți am refuzat. Mai ales eu nu voiam să merg, pentru că ceilalți erau cel puțin oarecum religioși, iar eu habar n-aveam. Și i-am răspuns că nu cred în Dumnezeu, nici în preoți și că nu am nicio dorință să merg să studiez ceva de care nu aveam deloc nevoie. Îndrumătorul meu a fost deștept. Nu mi-a spus că „asta va fi bine pentru sufletul meu”. El a spus:

- Vă puteți imagina ce se va răspândi prin Paris dacă niciunul dintre voi nu merge la această conversație? Nu vă cer să-l ascultați: mergeți, stați într-un colț și gândiți-vă la ale voastre.

M-am gândit: „Ei bine, din respect pentru organizația în care am fost instruit, pot face asta.” M-am dus, m-am așezat într-un colț și aveam de gând să-mi gândesc gândurile, dar, din păcate pentru mine, sau poate din fericire, acest preot vorbea prea tare și m-a împiedicat să gândesc. Și ceea ce spunea a început să mă indigneze atât de mult încât am început să ascult. Vorbea despre Hristos. Ne pregăteam atunci să ne întoarcem cu sabia în mână și să salvăm Rusia de bolșevism: și ne țesea despre smerenie, despre răbdare, despre modestie, despre toate virtuțile de care nu ne păsa deloc, pentru că nu puteau aduce niciun beneficiu cauzei noastre, așa cum ni se părea. Am ascultat cu o indignare crescândă. După ce și-a terminat conversația, m-am grăbit acasă și am rugat-o pe mama să-mi dea Evanghelia ei ca să verific... Îmi amintesc cum i-am spus:

„Vreau să verific eu însumi și, dacă Evanghelia spune ce a spus acest preot, atunci voi termina cu Dumnezeu, voi termina cu Hristos și voi arunca crucea mea de botez.”

Înainte să încep să citesc, mi-am amintit că preotul ne povestise despre existența a patru Evanghelii. Din care am tras concluzia că una dintre ele trebuie să fie mai

scurtă decât celelalte. Și dacă tot am de gând să pierd timpul citind Evanghelia, permiteți-mi să o citesc pe cea mai scurtă.

Și apoi am fost prins. Nu de preot, ci de Dumnezeu. Am început să citesc Evanghelia după Marcu, care era destinată băieților ca mine, sălbatici. Am început să citesc, și între primul și al treilea capitol, care au fost citite încet, pentru că nu eram obișnuit cu limbajul învechit nici măcar al traducerii rusești, am simțit brusc că de cealaltă parte a mesei unde citeam *stătea Hristosul Cel Viu.* Nu L-am văzut, nu am mirosit nimic, nu am auzit nimic. M-am lăsat pe spate în scaun, m-am uitat și m-am convins că aceasta nu era o viziune sau o halucinație. Era o certitudine complet simplă că El stătea acolo. Apoi m-am gândit: *„Dacă este așa, atunci tot ce se spune despre El trebuie să fie adevărat. Dacă El a murit și acum este viu, atunci El este Cel despre care a vorbit Părintele Serghie."*

Am început să citesc Evangheliile într-un mod dezordonat și am descoperit mai multe lucruri care m-au frapat în mod deosebit atunci. Eram obișnuit să văd viața ca pe o junglă. Fiecare persoană era un pericol pentru mine, un dușman. Pentru a supraviețui în această „junglă" a emigrării timpurii, trebuia să devii împietrit, dur, impenetrabil. Și dintr-o dată am citit în Evanghelia după Matei că *Dumnezeu își luminează lumina atât asupra celor buni, cât și asupra celor răi.* M-am gândit că, dacă El iubește binele și răul, iar eu vreau să fiu cu Dumnezeu, atunci trebuie să încep să-i iubesc nu doar pe cei buni, care mă iubesc, care sunt buni cu mine, ci și pe cei răi, de care mi-e atât de frică și pe care i-am urât atât de mult până acum. Și am decis: pentru a rămâne cu Hristos, voi iubi oamenii, indiferent ce-mi fac. Chiar dacă mă opăresc cu apă clocotită, nu voi renunța la această iubire. Aceasta a fost prima mea impresie.

A doua zi, ieșind în stradă, m-am uitat la mulțimea de oameni care se grăbea spre gară (locuiam în afara orașului pe atunci) și m-am gândit: *„Dumnezeu i-a creat pe toți. El îi iubește pe toți și eu îi voi iubi pe toți."* Nu pot exprima pe deplin acest lucru în cuvintele mele sărăcăcioase. Dar ce s-a întâmplat în sufletul meu când m-am trezit față în față cu Hristos, nu vă pot transmite în niciun fel.

Ce înseamnă asta? Conform Apostolului Pavel, credința este *„dovada lucrurilor nevăzute".* Nu L-am văzut pe Hristos, dar L-am întâlnit: sunt absolut sigur de asta chiar și acum, după aproape optzeci de ani. A trebuit să-mi exprim credința, să transmit ceva. Mulți ani mai târziu, am dat peste o carte a Sfântului Macarie Egipteanul, în care face o distincție între experiența credinței și exprimarea ei în cuvinte. El spune: *„Imaginați-vă că stați întins într-o barcă purtată de un râu sau de mare într-o noapte întunecată. Stați întins, deasupra voastră este cerul fără fund, stelele; luna strălucește: și sunteți legănat de val. Și atunci experimentați această legănare cu întreaga voastră ființă, și apoi mareea începe să se retragă,*

iar barca voastră se așează pe nisip. În acel moment, nu mai simțiți această legănare legănătoare a bărcii. Ci continuă în întreaga voastră ființă. Știi că a fost și încă o simțiți în voi înșivă."

Acesta este un moment foarte important în viața spirituală, momentul în care putem trece de la experiența credinței la exprimarea ei. Putem începe să vorbim despre ceea ce am trăit cu întregul nostru trup, cu întregul nostru suflet. Toți apostolii, toți sfinții, toți păcătoșii care au atins vreodată măcar tivul hainei lui Hristos pot spune: în acel moment mi s-a întâmplat ceva, în acel moment am experimentat ceva, am simțit ceva. Pot încerca să vă transmit indirect. Cu toții știm să vorbim, dar să transmit... Chiar mă va crede o persoană pe mine sau pe oricare dintre voi dacă spune: mi s-a întâmplat asta? Sau poate minți? Sau poate vă înșelați? Sau poate v-ați imaginat?

Și aici îmi amintesc de povestea din Evanghelie despre cum Hristos li se arată celor zece ucenici ai săi după Învierea Sa. Iuda murise deja, iar Toma nu era cu ei. L-au întâlnit pe Hristos și s-au bucurat că El era viu, că moartea nu avea nicio putere asupra Lui, că victoria Îi aparținea. Și apoi a venit Toma, iar ei au început să-i spună că l-au văzut pe Hristosul înviat. El s-a uitat la ei și a răspuns: „Dacă nu-mi pun degetul în rănile Lui, nu voi crede." De ce? Pentru că, privindu-i, a văzut că nu *li se întâmplase nimic decisiv.* S-au bucurat, dar au rămas aceiași ucenici care fuseseră înainte. Nu a văzut *nicio transformare* în ei. Această transformare s-a întâmplat mai târziu, când au primit darul Duhului Sfânt. Nu putea crede cuvintele lor, pentru că nu vedea nicio schimbare decisivă și decisivă. Dar dacă o persoană *vede o lumină, atunci va crede cuvântul nostru. Dacă, privindu-ne, vede că nu* suntem ca toți ceilalți oameni, că lumina vieții veșnice curge din noi, atunci ne va crede.

Un sfânt a spus că diferența dintre necredincioși și credincioși este la fel de colosală ca diferența dintre o sculptură, o statuie și o persoană vie. O statuie poate fi frumoasă, poate fi mai frumoasă decât orice persoană, dar va rămâne întotdeauna un copac sau o piatră. Și o persoană poate fi discretă, dar există ceva în ea care poate străluci cu lumină divină. Și aceasta este esența Bisericii, care poate fi revelată în personalitatea fiecărei persoane pe măsură ce se apropie de Hristos, are comuniune cu Hristos, primește Duhul Sfânt.

Acest lucru se poate întâmpla și unui necredincios. O persoană străină de credința în Dumnezeu este, de asemenea, o persoană în sensul deplin al cuvântului. Această persoană, asemenea lemnelor uscate de foc, așteaptă momentul în care cade o scânteie și ea însăși ia foc. Aceasta nu este persoana care este dezumanizată de necredința sa. Aceasta este persoana care nu a găsit încă plenitudinea vieții. Și noi, credincioșii, noi care L-am întâlnit pe Dumnezeu și pe Hristos, trebuie să strălucim cu *o astfel de* lumină, să radiem o astfel de

lumină, nu neapărat orbitoare. Poate fi lumina liniștită a unei mici lumânări, care ar constitui esența Bisericii, adevărata ei natură.

Prin aceasta, Biserica, în mintea necredincioșilor, devine ceea ce este în esență – Trupul lui Hristos, adică păstrarea prin milenii și secole a prezenței întrupate a lui Dumnezeu, Trupul Fiului lui Dumnezeu, care ne este dăruit în sacramente, și prezența Duhului Sfânt.

Biserica este manifestarea lui Hristos, manifestarea Duhului Sfânt, manifestarea vieții veșnice. Biserica este locul unde Dumnezeu și omul sunt uniți; este locul unde Dumnezeu poate întâlni un om care până acum i-a fost străin. Aceasta este minunea acestei întâlniri.

Despre sacramentele bisericii

Pentru a înțelege semnificația sacramentelor Bisericii, trebuie să aprofundăm înțelegerea Bisericii în sine. *Biserica este o societate Dumnezeu-umană, unde este prezentă atât plenitudinea Divinității, cât și plenitudinea umanității.* În același timp, este o societate umană pe calea mântuirii. Vreau să explic acest lucru.

Natura divină a Bisericii este determinată de faptul că primul ei membru este Domnul nostru Iisus Hristos. În El locuiește trupește plinătatea Dumnezeirii, conform cuvintelor Sfintei Scripturi. Deoarece Hristos este prezent în plinătatea umanității Sale și în plinătatea Dumnezeirii Sale în Biserică, Biserica este unită în mod inseparabil atât cu Dumnezeu Tatăl, cât și cu Duhul Sfânt, care a fost trimis la ea și la ea în ziua Rusaliilor. A cărui prezență continuă să acționeze în fiecare membru al Bisericii. Umanitatea este prezentă în Biserică în două forme. Pe de o parte, umanitatea perfectă, așa cum o vedem în Hristos; pe de altă parte, umanitatea imperfectă, care este fiecare dintre noi în mod individual și noi toți împreună. Prin urmare, se poate spune despre Biserică că este o societate Dumnezeu-umană, dar elementul uman din ea nu este simplu.

Pe de o parte, se dezvăluie plenitudinea a ceea ce omul poate și ar trebui să fie, iar pe de altă parte, incompletitudinea a ceea ce omul este în prezent. Putem spune, după cum spunea părintele Georges Florovsky, unul dintre cei mai mari teologi ai timpului nostru, că *Biserica este atât „acasă", cât și „pe drum".* Pe de o parte, nimic nu poate fi adăugat la ceea ce este Biserica, iar pe de altă parte, fiecare dintre noi trebuie să se depășească pe sine prin harul Duhului Sfânt și să intre tot mai adânc în plenitudinea Bisericii de-a lungul vieții noastre. Și acest lucru nu se poate realiza doar prin voința omenească, nici măcar prin cea mai bună voință. Putem înseta, putem tânji după Dumnezeu, putem face tot ce ne este la îndemână pentru a ieși din starea noastră păcătoasă și a ajunge la Dumnezeu. Dar nu putem face acest lucru complet prin propriile noastre eforturi.

Ceva similar se întâmplă și în relațiile umane: poți iubi o persoană cu toată inima ta, cu toată ființa ta, dar fără iubire reciprocă, unirea a doi nu poate avea loc. Desigur, Dumnezeu ne iubește. Ne-a iubit mai înainte, înainte să-L cunoaștem, înainte să ne imaginăm cine este și cum este. Apostolul Pavel ne spune cât de uimitor, cât de neînțeles este că Dumnezeu și-a putut da viața pentru noi când încă eram dușmanii Lui. El spune că puțini își vor da viața pentru prietenii lor, dar pentru dușmanii lor...

Și astfel Hristos *ne-a iubit atât de mult.* Dumnezeu, în Hristos, ne-a arătat o astfel de dragoste.

Și astfel, pentru ca noi să putem îndeplini ceea ce suntem chemați să facem, Domnul a instituit sacramentele.

Ce este un sacrament? *Un sacrament este o acțiune divină care ne introduce în plenitudinea naturii noastre create și pline de har.* Pe de o parte, am încetat să mai fim creatura pe care Dumnezeu a conceput-o și a creat-o: inocenți, puri, deschiși lui Dumnezeu până la sfârșit, fără umbră. Pe de altă parte, suntem chemați să depășim această măsură. Prin urmare, sacramentele folosesc substanța lumii create într-un mod uimitor pentru a ne introduce în misterul Divinului. Cum poate o substanță creată să ne introducă în ceea ce noi înșine nu putem face?

Adevărul este că creația este înrobită de păcat, sau mai degrabă, afectată de imperfecțiune, păcatul uman. Dar creația rămâne fără păcat, prin urmare, Dumnezeu poate sfinți toată creația cu plinătatea prezenței și harului Său și poate transmite acest dar al harului și al prezenței lui Dumnezeu către noi prin creație. Când Dumnezeu a devenit om, El a devenit părtaș la toată substanța universului, pentru că substanța universului L-a putut accepta, nu L-a trădat niciodată, nu s-a răzvrătit niciodată împotriva Lui. În sacramente, Domnul Iisus Hristos ia pâine, ia vin, ia apă (la botez), ia untdelemn (la ungere), unește fiecare substanță cu Sine, astfel încât substanța transmisă nouă să ne poată sfinți. În apele botezului, suntem curățiți de păcatul nostru prin puterea apelor sfințite. În darul Sfintelor Taine, ne împărtășim cu Trupul și Sângele lui Hristos. Pâinea și vinul ne pot face părtași la Dumnezeu direct prin darul lui Dumnezeu, în timp ce noi înșine nu putem face acest lucru prin propria noastră voință. Sacramentul este un act al lui Dumnezeu.

Executorul fiecărei taine este Însuși Domnul Iisus Hristos și Duhul Sfânt. Omul, nicidecum prin propriile puteri, chiar și atunci când este hirotonit la preoție, chiar și atunci când este consacrat episcopatului, primește putere asupra lumii create de a lua pur și simplu pâinea pământului și de a o face Trupul lui Hristos sau de a lua un pahar de vin și de a-l face Sângele lui Hristos. Numai Însuși Domnul

Iisus Hristos poate face aceasta. În această privință, singurul executor al tainei este Dumnezeu.

Care este rolul unui preot? Este necesar de el pentru ceva? Da, este necesar de el. Pentru ca o minune să se întâmple, este nevoie de cooperarea unei persoane, este nevoie de bunăvoința ei, este nevoie de credința ei, este nevoie de deschiderea ei, este nevoie de dăruirea ei însuși. Un preot este o persoană pe care Dumnezeu o așază la o astfel de graniță unde doar Iisus Hristos însuși poate sta pe bună dreptate. Este una dintre cele mai uimitoare experiențe din viață atunci când o persoană care este hirotonită diacon și apoi preot trece pentru prima dată granița Sfintelor Porți. Înainte de aceasta, intra în altar prin porțile laterale, acum intră prin Porțile Împărătești, prin care doar Împăratul Slavei poate intra cu demnitate și dreptate. În acest moment al hirotonirii unui preot, îl opresc întotdeauna:

– Înțelegi ce se întâmplă acum? Ești pe cale să treci o linie pe care numai Hristos o poate trece pe bună dreptate. Și poți trece acea linie dacă ești *atât de* unit cu Hristos încât moartea Lui, moartea Lui față de păcat, să devină a ta; viața Lui devine și ea a ta...

Numai atunci o persoană poate trece această linie și participa la sacramente. Da, El participă ca o icoană. El este vocea lui Dumnezeu, El este vocea poporului. El *strigă* către Dumnezeu în numele întregii creații și al întregului popor adunat:

- Doamne, vino! Doamne, săvârșește asupra noastră taina cea unică, unește-ne cu Tine, curățește-ne de păcate, fă-ne părtași sfințeniei Tale...

Și ca răspuns la aceasta, Duhul Sfânt coboară peste apele botezului, peste pâinea și vinul împărtășaniei, peste untdelemnul ungerii. Trebuie să ne amintim acest lucru, fiecare preot trebuie să ne amintească acest lucru, pentru că el stă în numele întregului popor, fiind, ca să spunem așa, o parte din acest popor care cere mântuirea. El stă, rostind cuvintele pe care numai Hristos le poate rosti, pe care numai El le poate rosti peste pâine, peste vin, peste apele botezului etc. Sacramentul este un act al lui Dumnezeu, ne introduce în misterul divin și în misterul adevăratei noastre umanități. În misterul botezului, devenim treptat acele persoane care suntem chemați să devenim și creștem în această privință constant, suntem curățiți de păcatul care ne desparte de Dumnezeu; devenim puri după asemănarea primilor oameni în momentul în care au fost creați. Depășim această măsură prin comuniunea cu Hristos, care ne unește cu umanitatea Sa, umanitatea perfectă, și în ea ne unește cu Divinitatea Sa.

Aș vrea să mă opresc separat asupra tainei botezului, deoarece dintre toate evenimentele descrise în Evanghelie, taina botezului ne este mai clară decât

altele. Există trei momente în taina botezului. Primul botez este botezul lui Ioan. Ioan Botezătorul i-a chemat pe oameni la el și a spus: *„Pocăiți-vă, adică lepădați-vă de tot ceea ce vă face potrivnici lui Dumnezeu sau străini de Dumnezeu. Lepădați-vă de tot păcătosul, de orice necurăție, de orice neadevăr, de orice robie față de rău. Și pentru a arăta această disponibilitate, cufundați-vă în această apă, ca și cum ați spăla toată necurăția de la voi înșivă”.*

Îmi amintesc de un pastor care mi-a spus cum înțelegea el sacramentul botezului. Spunea că Hristos este scufundat în ape care *sunt grele cu* tot păcatul omenirii, grele cu mortalitatea pe care o aduce cu sine păcatul. Prin scufundarea în aceste ape, El este scufundat în *mortalitate,* luând asupra Sa nu păcatul, ci toate consecințele păcatului. Spunea că aceasta este ca și cum ai scufunda in curat într-o vopsitorie. Inul, desigur, nu se schimbă în esență, ci se vopsește cu sânge. Da! Aceasta este ceea ce se realizează prin botezul lui Hristos, care este în mod necesar și inevitabil legat de botezul lui Ioan. În botezul pocăinței, aceste ape sunt, ca să spunem așa, umplute cu mortalitatea umană, acceptată de Hristos asupra Sa ca moartea întregii omeniri, pe care El o va purta până la cruce. Când suntem scufundați în apele botezului, suntem scufundați în ape din care Hristos a scos toată mortalitatea, toată impuritatea; care au atins puritatea, sfințenia lui Hristos Însuși; care sunt umpluți cu focul Dumnezeirii, arzând mortalitatea luând-o asupra Sa. Când venim să fim botezați, trebuie să ne amintim că suntem cufundați în ape care sunt un simbol al morții și învierii.

Dacă o persoană este scufundată cu capul înainte în apă, este moarte pentru ea. Când suntem scufundați cu capul înainte în apele botezului, trebuie să simțim acest lucru ca momentul în care moartea a venit la noi, cu excepția cazului în care suntem chemați afară din acest element al morții de glasul lui Dumnezeu. Și următoarea acțiune: ne ridicăm, ieșim din aceste ape, ceea ce este un simbol al învierii noastre. Ieșim și pentru prima dată nu respirăm; respirăm din nou. Suntem curățiți de păcatul nostru originar - renunțarea la Dumnezeu, înstrăinarea de Dumnezeu. Intrăm în tărâmul unei noi vieți. Acum devenim ai lui Hristos. Purtăm în noi puritatea, sfințenia lui Hristos împreună cu viața Lui veșnică, care ne este dăruită. Ce înseamnă aceasta? Apostolul Pavel vorbește despre asta astfel: *„Înainte, înainte de botez, ne întinam doar pe noi înșine; dar după botez, când ne întinam trupul și sufletul, Îl întinam pe Hristos Însuși.”* El vorbește tragic despre aceasta când îi cheamă pe credincioși: *„Să luăm noi mădularele trupului lui Hristos, adică mădularele noastre: mâinile, picioarele, tot trupul și să le dăm pe toate să fie pângărite de o desfrânată?”*

Acesta nu este neapărat păcatul desfrânării, ci tot ceea ce este desfrânare în raport cu Dumnezeu: acțiuni, gânduri, sentimente, dorințe, fapte care nu sunt în niciun fel compatibile cu unitatea noastră cu Hristos. Acesta este sensul tragic al botezului, acesta este sensul său ultim. În botez devenim Trupul lui Hristos și tot

ceea ce facem trupului nostru, sufletului nostru, vieții noastre, facem ca deicizi sau oameni care se leapădă de Hristos a doua oară după ce au devenit una cu El. Aceasta este o responsabilitate foarte mare. Și numai cufundându-ne în aceste ape și acceptând unitatea cu Hristos putem trece mai departe de la botez la darul Duhului Sfânt, care ne este dat imediat, așa cum a fost dat de Hristos când a ieșit din apele Iordanului. Și putem merge la Porțile Împărătești, prin care nu vom trece încă, dar din care Hristos va ieși la noi, împărtășindu-ne cu Trupul și Sângele Său. Aceasta este esența tuturor celorlalte taine.

Despre pocăință

În ce constă pocăința? O persoană care s-a îndepărtat de Dumnezeu sau a trăit pentru sine, înțelege brusc sau treptat că viața sa nu poate fi completă în forma în care o experimentează. Pocăința constă în a-și întoarce fața către Dumnezeu. Acest moment este inițial și decisiv. Când ne schimbăm brusc cursul și, în loc să stăm cu spatele sau într-o parte către Dumnezeu, către adevăr, către chemarea noastră, am făcut deja primul pas, ne-am întors către Dumnezeu. Încă nu ne-am pocăit în sensul că nu ne-am schimbat; dar pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie să experimentăm ceva, pentru că nu ne îndepărtăm de noi înșine și nu ne întoarcem către Dumnezeu pur și simplu după bunul plac. Se întâmplă: o persoană trăiește liniștită, nu i se întâmplă nimic special. Pare că „paste” în câmpul vieții, ciugulește iarba, nu crede că cerul de deasupra ei este fără fund, nu se gândește la niciun pericol, trăiește bine. Și dintr-o dată se întâmplă ceva și îi atrage atenția asupra faptului că totul nu este atât de simplu. Se întâmplă diferit pentru fiecare.

Se întâmplă ca o persoană să facă un act aparent nesemnificativ și, dintr-o dată, să-i vadă consecințele. Îmi amintesc de un băiat care a fluturat un pumnal spre sora lui mai mică. În timp ce lovea pumnalul, a orbit-o. În acel moment și-a dat seama brusc că era nechibzuit, iresponsabil să se joace cu un astfel de obiect precum un pumnal. Această femeie a rămas oarbă de un ochi toată viața, dar fratele ei nu a putut uita niciodată. El își amintea acest lucru nu în sensul că i-ar fi fost frică să atingă un pumnal sau un briceag, ci știa că cele mai nesemnificative acțiuni pot avea un sens tragic în cele din urmă. Uneori, gândul care ne duce la pocăință nu este atât de tragic, auzim brusc ce cred oamenii despre noi. Ne imaginăm întotdeauna într-o lumină bună. Când suntem criticați, avem tendința să credem că persoana care nu ne vede la fel de frumoși precum ne vedem noi înșine greșește. Dar acum am auzit încă câteva păreri ale altor oameni despre noi înșine. Ne credeam eroi, iar toată lumea ne credea lași. Ne credeam impecabil de sinceri, iar oamenii credeau că suntem înșelători etc. Dacă ne oprim să ne gândim la asta, ne întrebăm deja: cine sunt eu? Care este chemarea mea în viață? Nu vorbesc despre o chemare meșteșugărească, ci despre ce fel

de persoană pot deveni. Sunt cu adevărat mulțumit de cine sunt, nu pot să mă depășesc, să devin mai bun?

Se întâmplă că nu vocea uneia sau alteia dintre cunoștințele noastre îmi atrage atenția asupra mea, ci citirea Evangheliei. Citesc Evanghelia și văd cum poate fi o persoană. Văd chipul lui Hristos în toată frumusețea ei, sau cel puțin în măsura frumuseții pe care sunt capabil să o văd. Încep să mă compar cu mine însumi. Încep să mă îndrept nu către mine însumi, ci către altceva: fie către chipul lui Hristos, fie către ceea ce cred oamenii despre mine: și începe judecata despre mine însumi. În momentul în care începe judecata, începe pocăința. Aceasta nu este încă plenitudinea pocăinței, pentru că a duce la bun sfârșit o judecată de calitate asupra ta nu înseamnă a fi rănit în suflet de ceea ce am făcut și ceea ce sunt.

Uneori ne dăm seama în mintea noastră că suntem răi și ar trebui să fim diferiți în anumite privințe, dar nu putem supraviețui acestui lucru cu sentimentele noastre. Îmi amintesc de un incident. Cu mulți ani în urmă (în anii '20) a avut loc un congres al mișcării creștine studențești ruse. La acest congres a fost prezent un preot remarcabil - părintele Alexandru Elchaninov, ale cărui scrieri au fost acum republicate în Rusia. Un ofițer a venit la el pentru spovedanie și i-a spus:

- Pot să vă spun toate neadevărurile vieții mele, dar le recunosc doar cu mintea. Inima mea rămâne complet neatinsă. Nu-mi pasă. Cu mintea mea înțeleg că toate acestea sunt rele, dar sufletul meu nu răspunde în niciun fel: nici cu durere, nici cu rușine.

Și părintele Alexandru a spus ceva uimitor:

- Nu mă spovedi. Va fi un lucru complet zadarnic. Mâine, înainte să slujesc Liturghia, vei ieși la Ușile Împărătești. Și când toată lumea se va fi adunat, vei spune ceea ce mi-ai spus și te vei spovedi în fața întregului congres adunat.

Ofițerul a fost de acord cu asta pentru că se simțea ca *un mort* ; simțea că nu mai era viață în el, că avea doar o memorie și un cap, dar inima îi era moartă, iar viața din el se stinsese. L-a părăsit pe preot cu un sentiment de groază. Ofițerul s-a gândit că, dacă ar începe să vorbească acum, întregul congres s-ar întoarce de la el. Toată lumea l-ar privi cu groază și s-ar gândi: „L-am considerat un om decent, dar ce ticălos este, nu este doar un ticălos, ci și un om mort în fața lui Dumnezeu.” Dar și-a învins frica și groaza, s-a ridicat și a început să vorbească. Și i s-a întâmplat cel mai neașteptat lucru. În momentul în care a spus de ce stătea în fața Ușilor Regale, întregul congres s-a întors către el cu o dragoste plină de compasiune. A simțit că toată lumea i se deschisese, că toată lumea își deschisese îmbrățișarea inimilor, că toată lumea se gândea cu groază la câtă

durere îl îndura, cât de frică îi era. A izbucnit în lacrimi și și-a făcut mărturisirea în lacrimi; și o viață nouă a început pentru el.

Și aici atingem un punct foarte important, și anume pocăința. Pocăința nu înseamnă atât de mult să vezi cu sânge rece păcatul din tine și să-l aduci lui Dumnezeu în mărturisire, ci să fii lovit de ceva în suflet, *astfel* încât lacrimile să izbucnească din ochii și din inimile noastre. Sfântul Varsanufie cel Mare spune că lacrimile adevăratei pocăințe ne pot curăța atât de mult încât nu mai este nevoie să mergem la spovedanie: dacă Dumnezeu ne-a iertat, atunci nu mai există nimic de iertat pentru o persoană.

Există un gând interesant al ucenicul Sfântului Simeon Noul Teolog, Sfântul Nikita Stifat, în care spune că *lacrimile pocăinței adevărate pot reda unei persoane chiar și fecioria trupească pierdută.* Pocăința ar trebui să fie exact așa.

Dar nu ne putem pocăi așa tot timpul. Este peste puterile noastre. Ce putem face? Probabil ați citit despre cum sunt excavate orașele sau monumentele antice. Vine un arheolog și începe să răzuiască pământul. La început vede solul obișnuit, dar treptat începe să discearnă niște contururi a ceea ce se afla sub pământ cu mult timp în urmă. Aceasta este deja prima viziune. Când vedem în noi înșine, în cea mai embrionară formă, ceva ce este nedemn de noi înșine, sau de dragostea și respectul cu care suntem înconjurați, sau de dragostea pe care Dumnezeu ne-o arată, acesta este deja începutul înțelegerii noastre. Putem merge la spovedanie și spune că sub pământ, poate, se află o lume a păcatului foarte adâncă, dar am învățat ceva despre ea la suprafață. Aș vrea să aduc asta înaintea lui Dumnezeu și să spun:

- Am văzut! M-ai ajutat să văd. Doamne! Și renunț la acest rău. Încă nu știu cum să mă pocăiesc, dar știu că este incompatibil nici cu prietenia mea cu Tine, nici cu atitudinea celor dragi cu care sunt înconjurat, nici cu ceea ce vreau să fiu.

Există o veche rugăciune medievală de absolvire care se încheie cu cuvintele: *„Și Domnul să vă ierte toate păcatele de care v-ați pocăit cu adevărat”.* Nu ceea ce ați spus pur și simplu, ci ceea ce v-a făcut sufletul să tremure, ceea ce v-a cuprins groaza. Aceste păcate sunt iertate. Restul este noua voastră sarcină. Trebuie să mergeți tot mai departe, tot mai adânc în voi înșivă, în aceste săpături și să începeți să găsiți ceea ce este nevrednic de voi, de Dumnezeu, de ceea ce cred oamenii despre voi. Spovedania devine astfel parte a unei pocăințe progresive, care se adâncește treptat. Treptat, vi se dezvăluie noi adâncimi. Atunci veți spune:

- Ce este viața? Să te duci în aceste adâncuri și să vezi în tine doar rău, rău, rău?.. Să te duci în întuneric? Nu poți trăi cu asta!

Da, nu poți trăi cu asta. Dar întunericul este risipit de lumină. Dacă vedem ceva inteligent în noi înșine, înseamnă că lumina a pătruns într-o nouă profunzime a vieții noastre. Vreau să dau un exemplu pe care îl dau copiilor.

Un copil vine la mine și spune:

– Mă uit la tot răul care este în mine și nu știu cum să-l eradichez, să-l smulg din mine.

Îl întreb:

- Spune-mi: când intri într-o cameră întunecată, chiar fluturi un prosop alb în speranța că întunericul se va împrăștia și se va risipi?

- Nu. Bineînțeles că nu!

- Ce faci?

- Deschid obloanele, deschid perdelele, deschid ferestrele.

- Exact! Ai aruncat lumină acolo unde era întuneric. La fel și aici. Dacă vrei să te pocăiești cu adevărat, să mărturisești cu adevărat și să te schimbi, nu trebuie să te concentrezi doar pe ceea ce este rău în tine. Trebuie să lași lumina să intre. Și pentru a face asta, trebuie să fii atent la ceea ce ai deja care este luminos. Și în numele acestei lumini, luptă împotriva întregului întuneric care este în tine.

- Da, dar cum pot face asta? Chiar mă voi considera atât de bun în una sau alta privință?

- Nu. Citește Evanghelia și marchează acele locuri din ea care îți lovesc sufletul, care îți fac inima să tremure, care îți luminează mintea, care îți stimulează voința să dorești o viață nouă. Și să știi că în acest cuvânt, în acest chip, în această poruncă, în acest exemplu al lui Hristos, ai găsit pentru tine o scânteie de lumină divină. Și icoana întinată, întunecată care ești a devenit mai luminoasă. Deja devii puțin ca Hristos, chipul lui Dumnezeu începe treptat să apară în tine. Și dacă este așa, atunci amintește-ți de asta. Dacă păcătuiești, atunci vei profana sanctuarul care este deja în tine, deja trăiește, deja acționează, deja crește. Vei stinge chipul lui Dumnezeu în tine, vei stinge lumina sau o vei înconjura cu întuneric. Nu face asta. Dacă ești credincios acelor scântei de lumină care sunt deja în tine, atunci treptat întunericul din jurul tău se va risipi. În primul rând, unde este lumină, întunericul este deja risipit. În al doilea rând, când descoperi în tine o zonă de lumină, puritate, adevăr; Când te privești pe tine însuți și te gândești că ești cu adevărat o persoană reală, atunci poți începe să lupți

împotriva a ceea ce te atacă, precum dușmanii atacă un oraș, întunecând această lumină din tine. Ai învățat deja să onorezi puritatea și, dintr-o dată, murdăria gândurilor, a dorințelor fizice, a sentimentelor, a sensibilității se ridică la tine. În acest moment poți să-ți spui: nu, am descoperit în mine o scânteie de castitate, o scânteie de puritate, o dorință de a iubi pe cineva fără a întina această persoană nici măcar cu gândul, ca să nu mai vorbim de atingere. Nu pot permite aceste gânduri în mine, nu voi face asta, voi lupta împotriva lor. Pentru aceasta mă voi întoarce către Hristos și voi striga către El: „Doamne, curăță! Doamne, mântuiește! Doamne, ajută!" Și Domnul va ajuta.

Dar El nu te va ajuta până când tu însuți nu te vei lupta. Există o poveste în viața Sfântului Anton cel Mare, cum a luptat cu disperare împotriva ispitei. A luptat atât de mult încât, în cele din urmă, a căzut la pământ de epuizare și a rămas acolo fără putere. Deodată, Hristos i-a apărut în față și, neavând puterea să se ridice la El, Anton I-a spus: „Doamne, unde erai când luptam atât de disperat?" Hristos i-a răspuns: „Am stat nevăzut lângă tine, gata să intru în luptă, dacă ai ceda. Dar nu ai cedat și ai biruit."

Și astfel cred că fiecare dintre noi poate învăța să se pocăiască și să vină la spovedanie de fiecare dată cu o nouă victorie și o nouă viziune asupra câmpului de luptă care se deschide în fața noastră din ce în ce mai larg și mai profund. Și putem primi iertarea păcatelor noastre de la Hristos, iertarea pentru ceea ce am început deja să cucerim în noi înșine și harul – o nouă putere de a cuceri ceea ce nu am cucerit încă.

Despre mărturisire

Mai sus am vorbit despre pocăință și am atins doar problema spovedaniei. Însă spovedania este o problemă atât de importantă încât vreau să mă opresc asupra ei mai în detaliu. Spovedania poate fi de două tipuri: există spovedania personală, privată, când o persoană se apropie de un preot și își deschide sufletul lui Dumnezeu în prezența sa; există spovedania generală, când oamenii se adună într-o mulțime mare sau mică, iar preotul rostește spovedania pentru toți, inclusiv pentru sine.

Aș dori să mă opresc asupra spovedaniei private și să vă atrag atenția asupra următorului lucru: o persoană se spovedește lui Dumnezeu. În predica pe care preotul o rostește înaintea spovedaniei fiecărei persoane, se spune: *„Iată, copilul meu, Hristos stă nevăzut înaintea ta, primindu-ți spovedania. Eu sunt doar un martor."* Și acest lucru trebuie ținut minte, pentru că nu ne spovedim unui preot, iar el nu este judecătorul nostru. Aș spune mai mult: nici măcar Hristos nu este Judecătorul nostru în acest moment, ci este Mântuitorul nostru plin de milă. Acest lucru este foarte, foarte important.

Când ajungem la spovedanie, ne aflăm în prezența unui martor. Dar ce fel de martor este acesta? Care este rolul lui? Există diferite tipuri de martori. Să presupunem că a avut loc un accident rutier. Un bărbat stătea lângă drum și a văzut ce s-a întâmplat. Este întrebat: „Ce s-a întâmplat?” Nu-i pasă deloc cine are dreptate și cine este vinovat. Pur și simplu spune ce a văzut cu ochii lui. Există un alt fel de martor. În instanță, unul depune mărturie împotriva inculpatului, iar celălalt depune mărturie în favoarea lui. Așa este și cu preotul. El stă în fața lui Hristos și spune:

- Doamne, primește-l, căci a venit la Tine cu pocăință. Primește-l. Dacă Mie Îmi pare rău pentru el, atunci, desigur, Ție Îți pare rău pentru el, chiar mai mult decât mie. Nu-l pot mântui. Pot împărtăși ceva cu el, pot să-l ajut în ceva, dar Tu îl poți transforma.

Există un al treilea tip de martor. În timpul ceremoniei de căsătorie, cea mai apropiată persoană este invitată să fie martor. Aceasta este cea care este numită prietenul mirelui în Evanghelie. S-ar putea spune că în practica noastră este și prietenul miresei. O persoană apropiată mirelui și miresei poate împărtăși cu ei în modul cel mai deplin bucuria întâlnirii transformatoare care unește minunea. Preotul ocupă tocmai această poziție. El este prietenul mirelui. El este prietenul lui Hristos, care îl aduce pe penitent la mire - Hristos. El este cel care este atât de profund legat prin iubire de penitent, încât este gata să împărtășească tragedia sa cu el și să-l conducă la mântuire. Prin tragedie înțeleg ceva foarte, foarte serios. Îmi amintesc de un ascet care a fost odată întrebat:

– Cum se întâmplă ca fiecare persoană care vine la tine și îți povestește despre viața sa, chiar și fără un sentiment de pocăință și regret, să fie brusc copleșită de groază față de cât de păcătos este? Începe să se pocăiască, să mărturisească, să plângă și să se schimbe.

Acest ascet a spus ceva remarcabil:

– Când o persoană vine la mine cu păcatul său, eu percep acest păcat ca fiind al meu, pentru că această persoană și cu mine suntem una. Și acele păcate pe care le-a comis prin faptă, eu cu siguranță le-am comis prin gând, dorință sau înclinație. Și de aceea experimentez mărturisirea lui ca fiind ale mele. Merg pas cu pas în adâncurile întunericului său. Când ajung în adâncurile sale, îi leg sufletul de al meu și mă pocăiesc cu toată puterea sufletului meu de păcatele pe care le mărturisește și pe care le recunosc ca fiind ale mele. El este apoi cuprins de pocăința mea și nu poate decât să se pocăiască. Iese eliberat, iar eu mă pocăiesc de păcatele mele într-un mod nou, pentru că suntem uniți cu o iubire plină de compasiune.

Acesta este exemplul suprem despre cum un preot poate aborda pocăința oricărei persoane, cum poate fi prieten cu Mirele, cum poate fi cel care îl conduce pe cel pocăit spre mântuire. Pentru aceasta, preotul trebuie să învețe să simpatizeze, să învețe să se simtă și să se recunoască *ca fiind una* cu cel pocăit. Când rostește cuvintele rugăciunii de dezlegare, le precede cu o lecție, care necesită și onestitate și atenție.

Uneori se întâmplă ca în timpul spovedaniei preotului să i se descopere clar, ca de la Dumnezeu, de la Duhul Sfânt, ce ar trebui să spună penitentului. I se poate părea că acest lucru nu este relevant, dar trebuie să asculte de acest glas al lui Dumnezeu și să rostească aceste cuvinte, să spună ceea ce Dumnezeu i-a pus pe suflet, pe inimă și pe minte. Dacă face acest lucru chiar și într-un moment în care pare să nu aibă legătură cu spovedania pe care a adus-o penitentul, va spune ceea ce are nevoie penitentul. Uneori, preotul nu are sentimentul că cuvintele sale sunt de la Dumnezeu. Și Apostolul Pavel a avut acest lucru. În epistolele sale, el spune în repetate rânduri despre aceasta: *„Vă spun aceasta în numele lui Dumnezeu, în numele lui Hristos și vă spun aceasta în numele meu. Aceasta nu este o improvizație, aceasta este ceea ce am învățat din experiența mea personală și voi împărtăși această experiență cu voi, experiența păcătoșeniei mele, a pocăinței mele și ceea ce m-au învățat alți oameni, care sunt mai curați și mai vrednici decât mine."* Și se întâmplă ca preotul să nu poată spune nici măcar asta. Atunci poate spune ceea ce a citit din Sfinții Părinți sau a citit în Sfânta Scriptură. Îți poate oferi aceasta, ține cont de ea, gândește-te la ea și poate că prin aceste cuvinte ale Dumnezeiești Scripturi Dumnezeu îți va spune ceea ce nu a putut spune.

Și uneori, un preot cinstit trebuie să spună următoarele:

„Am fost alături de tine din toată inima în timpul spovedaniei tale, dar nu-ți pot spune nimic despre asta."

Avem un exemplu în acest sens în persoana Sfântului Ambrozie de la Optina, la care oamenii veneau de două ori și le dezvăluia sufletele, nevoile și care le-a ținut timp de trei zile fără răspuns. Când în a treia zi, în ambele cazuri (acestea erau cazuri diferite, nu se întâlneau) au venit la el pentru sfat, el a spus:

- Ce pot să răspund? De trei zile mă rog la Maica Domnului să mă lumineze și să-mi dea un răspuns. Ea tace. Cum aș putea vorbi fără harul Ei?

În mărturisirea privată, personală, o persoană trebuie să vină și să-și reverse sufletul. Nu să se uite la o carte și să nu repete cuvintele altora. Trebuie să se întrebe: dacă aș sta înaintea feței lui Hristos Mântuitorul și înaintea feței tuturor oamenilor care mă cunosc, ce ar fi un subiect de rușine pentru mine, ce nu aș

putea dezvălui cu ușurință tuturor pentru că ar fi prea înfricoșător să fiu văzut așa cum mă văd pe mine însumi? Iată ce trebuie să mărturisească cineva. Pune-ți întrebarea: dacă soția mea, copiii mei, cel mai apropiat prieten al meu, colegii mei ar ști una sau alta despre mine, mi-ar fi rușine sau nu? Dacă mi-e rușine, mărturisește. Dacă mi-ar fi rușine să dezvălui una sau alta lui Dumnezeu, Care deja știe, dar de Care încerc să o ascund, mi-ar fi frică? Mi-ar fi frică. Descoperă-i-o lui Dumnezeu, pentru că în momentul în care o dezvălui, tot ce este pus la lumină devine lumină. Atunci poți mărturisi și spune propria ta mărturisire, nu una stereotipă, străină, goală, lipsită de sens.

Mai ales când vine vorba de copii, trebuie să ne amintim că aceștia nu pot fi forțați să se spovedească atunci când nu este chiar propria lor mărturisire. Nu li se poate spune: „Ține minte că m-ai mâniat în felul acesta, că ai greșit în felul acesta, așa că pocăiește-te de asta”. Trebuie să-i permitem copilului să stea înaintea lui Dumnezeu ca în fața unui prieten și să împărtășim cu El întreaga noastră viață și suflet, durerea noastră legată de părinții noștri, chiar și cât de greu o trăiește uneori.

Voi spune câteva cuvinte despre spovedania generală. Spovedania generală poate fi rostită în diferite moduri. De obicei, se spune astfel: oamenii se adună, preotul ține o predică introductivă și apoi, ca dintr-o carte, rostește cel mai mare număr de păcate pe care se așteaptă să le audă de la cei prezenți. Aceste păcate pot fi formale, de exemplu: necitirea rugăciunilor de dimineață și de seară, necitirea canoanelor, nerespectarea postului. Toate acestea sunt formale. Sunt informale în sensul că păcatele enumerate pot fi *reale* pentru unii oameni, poate chiar și pentru preot. Dar acestea nu sunt neapărat păcatele reale ale acestor oameni. Păcatele reale sunt diferite.

Vă voi spune cum conduc spovedania generală. O avem de patru ori pe an. Înainte de spovedania generală, conduc două conversații care au ca scop înțelegerea a ceea ce este spovedania, a păcatului, a adevărului lui Dumnezeu, a vieții în Hristos. Fiecare dintre aceste conversații durează trei sferturi de oră. Toți cei adunați se așează mai întâi și ascultă, apoi este o tăcere de o jumătate de oră, timp în care fiecare trebuie să se gândească la ceea ce a auzit; să se gândească la păcătoșenia sa; să se uite la sufletul său.

Și apoi este spovedania generală: ne adunăm în mijlocul bisericii, pun epitrahilul, Evanghelia este în fața noastră și, de obicei, citesc canonul pocăinței Domnului Iisus Hristos. Sub influența acestui canon, rostesc propria mea spovedanie cu voce tare, nu despre formalități, ci despre ceea ce îmi reproșează conștiința și ceea ce îmi descoperă canonul pe care îl citesc. De fiecare dată spovedania este diferită, pentru că cuvintele acestui canon mă condamnă de fiecare dată într-un mod diferit, în altceva. Mă pocăiesc înaintea tuturor oamenilor, numesc lucrurile

pe numele lor propriu, nu pentru ca ei să mă poată reproșa mai târziu în mod specific pentru un păcat sau altul, ci pentru ca fiecare păcat să li se descopere ca fiind al meu. Dacă nu simt, în timp ce rostesc această spovedanie, că sunt cu adevărat pocăit, atunci rostesc aceasta ca pe o spovedanie. *„Iartă-mă, Doamne. Iată că am spus aceste cuvinte, dar nu au ajuns la sufletul meu”.*

Această spovedanie durează de obicei trei sferturi de oră, sau o jumătate de oră, sau patruzeci de minute, în funcție de ceea ce pot mărturisi oamenilor. În același timp, oamenii se spovedesc în tăcere împreună cu mine și, uneori, ca și cum ar fi cu voce tare, spun: *„Da, Doamne. Iartă-mă, Doamne. Și eu sunt vinovat de asta”.* Aceasta este spovedania mea personală și, din păcate, sunt atât de păcătos și atât de asemănător cu toți ceilalți care sunt la această acțiune, încât cuvintele mele le dezvăluie oamenilor propria lor păcătoșenie. După aceasta, ne rugăm: citim o parte din canonul penitențial; citim rugăciunile dinaintea Sfintei Împărtășanii: nu toate, dar câteva alese, care se referă la ceea ce am vorbit și cum m-am spovedit. Apoi toată lumea îngenunchează și eu rostesc o rugăciune generală de dezlegare, astfel încât oricine consideră necesar să vină și să povestească separat despre un păcat sau altul să o poată face liber. Știu din experiență că o astfel de spovedanie îi învață pe oameni să rostească o spovedanie privată. Cunosc mulți oameni care mi-au spus că nu știu ce să aducă la spovedanie, că au păcătuit împotriva multor porunci ale lui Hristos, au făcut multe rele, dar nu le pot aduna pe toate într-o spovedanie de pocăință. Și după o astfel de spovedanie, una generală, oamenii vin la mine și spun că acum știu să-și spovedească propriile suflete, că au învățat acest lucru pe baza rugăciunilor Bisericii, a canonului de pocăință, a modului în care mi-am spovedit sufletul în prezența lor și a sentimentelor altor oameni care au perceput aceeași spovedanie ca fiind a lor. De aceea, după rugăciunea generală de dezlegare, vin și se spovedesc oamenii care cred că ar trebui să spovedească ceva în privat, separat. Cred că acest lucru este foarte important: spovedania generală devine o lecție despre cum să te spovedești *personal.*

Uneori, oamenii vin la mine și îmi citesc o listă lungă de păcate pe care le știu deja, pentru că am și eu aceleași liste. Îi opresc.

- Nu vă mărturisiți propriile păcate, le spun eu, vă mărturisiți păcatele care se găsesc în nomocanon sau în cărțile de rugăciuni. Am nevoie de mărturisirea *voastră* , sau mai degrabă, Hristos are nevoie de pocăința *voastră personală* , nu de pocăința generală formulată. Nu simțiți că sunteți condamnați de Dumnezeu la chinuri veșnice pentru că nu ați citit rugăciunile de seară sau nu ați citit canonul, sau nu ați postit.

Uneori se întâmplă așa: o persoană încearcă să postească, apoi cedează și simte că și-a pângărit întregul post și nu a mai rămas nimic din isprava sa. De

fapt, totul este complet diferit. Dumnezeu îl privește cu alți ochi. Pot explica acest lucru cu un exemplu din propria mea viață. Când eram medic, am lucrat cu o familie rusă foarte săracă. Nu le-am luat bani, pentru că nu aveau bani. Dar cumva, la sfârșitul Postului Mare, timp în care am postit, ca să zic așa, brutal, adică fără să încalc nicio regulă legală, am fost invitat la cină. Și s-a dovedit că pe tot parcursul postului au strâns bănuți pentru a cumpăra un pui mic și a mă trata. M-am uitat la acest pui și am văzut în el sfârșitul isprăvii mele de Post Mare. Desigur, am mâncat o bucată de pui, nu puteam să-i jignesc. M-am dus la părintele meu duhovnic și i-am povestit despre durerea care m-a cuprins, că am postit pe tot parcursul postului, s-ar putea spune, complet, iar acum, în Săptămâna Mare, am mâncat o bucată de pui. Părintele Afanasy s-a uitat la mine și a spus:

- Știi ce? Dacă Dumnezeu s-ar uita la tine și ar vedea că nu ai păcate și că o bucată de pui te-ar putea păngări, te-ar proteja de ele. Dar S-a uitat la tine și a văzut că ești atât de păcătos încât nicio bucată de pui nu te-ar putea păngări mai mult.

Cred că mulți dintre noi își pot aminti acest exemplu, pentru a nu respecta orbește statutul, ci pentru a fi mai presus de toate oameni onești. Da, am mâncat o bucată din acest pui, dar am mâncat-o ca să nu supăr oamenii. L-am mâncat nu ca pe un fel de mizerie, ci ca pe un dar al iubirii umane. Îmi amintesc de un loc din cărțile părintelui Alexander Schmemann, unde spune că tot ce există în lume nu este altceva decât iubirea lui Dumnezeu. Și chiar și mâncarea pe care o mâncăm este iubire divină care a devenit comestibilă...

Despre rugăciune

Biserica este un loc de întâlnire, o uniune a lui Dumnezeu cu omul și, în același timp, miracolul acestei uniri. În acest sens, ar fi corect să spunem că există trei elemente în viața unui credincios și a Bisericii în ansamblu care sunt absolut necesare. Primul este, desigur, acțiunea lui Dumnezeu care ne unește cu El. Nu mă refer aici la întrupare, ci mai degrabă la sacramente, acele acțiuni ale Domnului pe care El le săvârșește asupra noastră, dar nu fără noi, deoarece sunt necesare din partea noastră deschidere, credință și sete de întâlnire cu Dumnezeu. Pe de altă parte, darurile lui Dumnezeu sunt oferite, dar trebuie să luptăm pentru ca aceste daruri să devină nu doar proprietatea noastră, ci să ne pătrundă până în adâncul ființei noastre. Și dacă vrem să fim membri ai Bisericii, ucenici ai lui Hristos, atunci intră în joc momentul fidelității. Iar fidelitatea este o ispravă constantă, o luptă constantă cu sine însuși, cu păcatul, cu toate forțele răului pe care le întâlnim în viață. În cele din urmă, pe baza acestei lupte și pe baza acestui dar al lui Dumnezeu, în sacramente are loc o cu totul altă întâlnire –

o întâlnire constantă, mereu mai profundă, care are loc în rugăciune. Și despre această rugăciune aș dori să spun ceva.

Adesea ne gândim la rugăciune în categorii statutare sau formale. Adesea, oamenii vin la spovedanie și spun că nu și-au îndeplinit regula de rugăciune și că au făcut cutare sau cutare acțiune de rugăciune. Dar rugăciunea nu este doar atât. Însăși esența rugăciunii este aspirația noastră către Dumnezeu, aspirația de a-L întâlni față în față. În cele din urmă, rugăciunea înseamnă a sta înaintea lui Dumnezeu, care începe cu cuvinte și apoi crește, se adâncește până la o tăcere contemplativă.

Am citit despre un ascet occidental care era preot paroh la o mică biserică din Franța. Într-o zi, a venit la biserică și a văzut acolo un bătrân, care stătea tăcut și privea drept înainte. Preotul l-a întrebat:

- Bunicule, ce faci aici ore întregi? Nu-ți miști buzele, nu-ți mângâi degetele peste rozariu. Ce faci aici?

Bătrânul s-a uitat la el și i-a răspuns încet:

- Mă uit la El. El se uită la mine și suntem atât de fericiți unul cu celălalt.

A fost o întâlnire autentică, în adâncul liniștii.

Îmi amintesc de o altă persoană, necunoscută lumii, părintele meu duhovnic – părintele Afanasi Nechaev. Înainte de moartea sa, mi-a scris o scrisoare în care spunea că a învățat *secretul tăcerii contemplative* și că acum poate muri. Și după trei zile, a murit.

Cea mai profundă parte a rugăciunii este întâlnirea cu Dumnezeu față în față. Nu vorbesc despre percepția vizuală, ci despre întâlnirea cu El în cele mai secrete locuri și adâncuri ale sufletului nostru. Aceasta este ceea ce trebuie să ne străduim și ceea ce trebuie să învățăm.

Trebuie să învățăm să tăcem - acesta este primul lucru. Să stăm înaintea lui Dumnezeu sau pur și simplu să stăm înaintea feței lui Dumnezeu și să învățăm să tăcem, să lăsăm toate puterile imaginației, toate gândurile să se liniștească, toate sentimentele să se calmeze. Vă dau un exemplu. Cu mulți ani în urmă, imediat ce am devenit preot, am fost trimis la un azil de bătrâni. Trăia o bătrână de o sută unu de ani, care, după prima mea slujbă, a venit la mine în sacristie și mi-a spus:

- Părinte Anthony, vreau să primesc un sfat de la dumneavoastră. Repet încontinuu rugăciunea lui Iisus de mulți, mulți ani și nu am simțit niciodată prezența lui Dumnezeu. Spuneți-mi: ce ar trebui să fac?

Atunci am răspuns prompt și cu bucurie:

– Găsește o persoană mai experimentată în rugăciune și îți va spune totul.

S-a uitat la mine și a spus că în întreaga ei viață lungă îi vizitase pe toți oamenii care știau câte ceva și nu auzise nimic util.

„M-am uitat la tine", a spus ea, „și m-am gândit: «Probabil nu știe nimic. Poate că, din greșeală (iertați-mă pentru expresie), va scăpa de sub control ceva care să-mi fie de folos.»"

M-am gândit: „Dacă se ajunge la asta, pot lua poziția «măgarului lui Balaam», pe care profetul a călărit ca să facă ceva ce nu era plăcut lui Dumnezeu. Am decis că, dacă măgarul poate vorbi, și eu, la fel ca măgarul, voi încerca să spun ceva."

– Când crezi că Dumnezeu ar putea avea timp să-ți spună ceva sau să-Și arate prezența dacă vorbești tot timpul?

- Ce ar trebui să fac atunci?

- Iată ce vei face. Trezește-te mâine dimineață, fă curat în cameră, aprinde lampa din fața icoanelor, stai astfel încât să poți vedea icoanele, lampa, fereastra deschisă (era vară atunci) și fotografiile celor dragi pe șemineu. Ia andrelele și lâna și tricotează în tăcere înaintea feței lui Dumnezeu. Și nu îndrăzni să spui o singură rugăciune. Stai liniștit și tricotează.

S-a uitat la mine cu mai multă neîncredere decât speranță și a plecat. A doua zi dimineață trebuia să slujesc acolo. Am sperat că nu era acolo, crezând că o să-mi facă probleme. Era. După slujbă, a intrat în sacristie și a spus:

- Părinte Anthony, știi, așa se întâmplă.

- Ce se întâmplă?

– Am făcut ce mi-ai spus. M-am așezat, am început să tac, totul era liniște în jurul meu și apoi am început să aud sunetul andrelelor de tricotat, care se loveau încet unele de altele. Acest sunet părea să adâncească sentimentul de liniște din jurul meu. Cu cât simțeam mai mult această liniște, cu atât simțeam mai mult că această liniște nu era doar absența zgomotului, ci că era altceva în ea, era prezența cuiva în miezul acestei liniști. Și dintr-o dată am simțit că în miezul

liniștii se afla Însuși Domnul. Apoi am simțit, rugându-mă cu cuvinte, precum și fără să mă rog cu cuvinte, că eram cu El, El se uita la mine, eu mă uitam la El și ne simțeam atât de bine împreună.

Aici, experiența ei a coincis cu cea a unei simple țăranci din Franța secolului al XVIII-lea. Acum știa că, dacă voia să se roage, să simtă, să fie conștientă de prezența lui Dumnezeu, atunci nu trebuia decât să tacă până când simțea, simțea, recunoștea că străpunsese zgomotul gândurilor, dezordinea sentimentelor care aveau o altă calitate în ea și acum putea vorbi cu Dumnezeu pentru că se afla înaintea feței Sale. Acesta este un punct foarte important și trebuie să învățăm cu toții acest lucru. Ceea ce spun nu este o invenție a mea. Sfântul Teofan Zăvorâtul scrie despre asta în detaliu și foarte viu.

Nu putem trăi constant o astfel de viață rugătoare, există și alte momente. Citim rugăciuni și trebuie să citim aceste rugăciuni, pentru că, cu puțina noastră experiență spirituală, nu ne putem mulțumi întotdeauna doar cu această stare contemplativă. Nu o atingem imediat, avem nevoie de sprijin. Și ni se dau rugăciuni de dimineață, rugăciuni de seară. Slujbe divine, acatiste etc. Cum este posibil să combinăm cu ele ceea ce am vorbit mai sus? Adesea mi se spune:

„Am citit rugăciunile de dimineață și de seară și nu pot răspunde la tot ce se spune acolo.”

Îi spun mereu celui care mă întreabă:

- Și cum te poți aștepta să răspunzi la tot ce se spune acolo? Uită-te: deasupra fiecărei rugăciuni este numele unui sfânt: Vasile cel Mare, Simon Noul Teolog, Ioan Gură de Aur etc. Poți visa cu adevărat că, trecând de la rugăciune la rugăciune, vei putea experimenta pe deplin, ca și cum te-ai uni cu experiența tuturor acestor sfinți, adică să cuprinzi în tine experiența rugătoare a șase, zece, doisprezece sfinți care au scris sau au compus aceste rugăciuni?

În zadar am folosit cuvintele „scris sau compus”. Rugăciunile pe care le avem, Psaltirea sau rugăciunile din cartea noastră de rugăciuni, nu au fost scrise. Nimeni nu stătea la birou și nu compunea rugăciuni. *Aceste rugăciuni sunt strigătele sufletului,* izbucnind ca sângele dintr-o rană, în momentul fie al răpirii, fie al pocăinței, fie al disperării, fie al durerii, fie al speranței: pe care sfântul le-a întipărit apoi pe hârtie pentru a nu uita ce i s-a întâmplat odată. Și dacă vrem să ne rugăm rugăciunile sfinților, trebuie, mai întâi, să le citim *cu sinceritate,* apropiindu-ne de rugăciune, îndreptându-ne către sfânt și spunându-i:

- Sfinte Vasile, Sfinte Ioane, Sfinte Simeon, mă voi folosi de rugăciunile voastre, dar nu sunt în stare să le cuprind. Le voi repeta *cu toată sinceritatea mea,* cu toată mintea, înțelegerea mea, iar voi luați aceste rugăciuni și înălțați-le cu propria voastră rugăciune la Tronul lui Dumnezeu.

Acesta este deja începutul comunicării noastre cu acest sfânt și cu ceea ce a pus în această rugăciune. Și a pus totul în această rugăciune: cunoștințele sale despre Dumnezeu, cunoștințele sale despre sine, experiența sa de viață, nevoia sa, s-a revărsat pe sine în această rugăciune. Când o vom citi, unele dintre momentele ei ne vor fi clare și apropiate, pentru că sunt omenești, iar altele ne vor fi închise și de neînțeles. Nu vom putea spune singuri unele cuvinte pe care sfântul le-a spus absolut adevărat din adâncul experienței sale. Când eram încă tânăr, am avut o ceartă mortală cu prietenul meu. Am venit la Părintele Afanasi și i-am spus:

- Ce ar trebui să fac? M-am certat cu Kirill și nu-l pot ierta pentru ce mi-a făcut. Ce ar trebui să fac?

Părintele Afanasy s-a uitat calm la mine și a spus:

- Când citești „Tatăl Nostru”, există un moment în care spune: „iartă precum iert eu”. Ajungi în acest punct și spui: „Doamne, nu mă ierta, pentru că nu-l pot ierta pe Kirill”.

- Nu pot spune asta.

- Nu poți spune nimic altceva.

Am încercat, am ajuns în locul acesta și nu am putut pronunța aceste cuvinte. M-am întors la părintele Afanasy.

- Ei bine, dacă nu poți rosti aceste cuvinte, atunci sări peste această cerere.

Am încercat – este imposibil, pentru că această cerere, ca o graniță, stă între mântuirea și distrugerea mea. M-am întors din nou la Părintele Afanasy. El spune:

- Și ce dacă? Ți-e frică că vei muri? Atunci încearcă asta. Spune: Doamne, aș vrea foarte mult să-l iert pe Kirill, dar nu pot. Poți să mă ierți în măsura în care aș vrea și eu să-l iert pe el.

Am încercat și a funcționat. Și apoi, treptat, trecând de la o nuanță a experienței la alta, am văzut brusc ce nebunie era. Desigur, îl pot ierta pe Kirill, el nici măcar

nu este vinovat în fața mea. Amândoi suntem vinovați unul în fața celuilalt. Mai întâi m-am împăcat cu el, apoi, liber și calm, m-am trezit capabil să rostesc aceste cuvinte Divine care ne decid soarta.

Trebuie să rostim cuvintele rugăciunii cu sinceritate. Și când nu putem spune ceva complet sincer, trebuie să-I spunem Domnului: *„Spun doar cuvintele sfântului care a scris această rugăciune, dar nu pot spune asta în numele meu. Ajută-mă să cresc până la această măsură într-o zi."* Dar va fi imposibil să creștem dacă pur și simplu repetăm aceste rugăciuni și nu ne vom mai întoarce niciodată la ele.

Și pentru aceasta trebuie să facem două lucruri foarte importante. În primul rând, ceea ce ne prescrie Sfântul Teofan Zăvorâtul: să gândim și să simțim fiecare rugăciune nu în momentul în care o săvârșim, ci atunci când putem sta liniștiți, să citim această rugăciune, să ne gândim la ea. Ne putem pune întrebarea: aceasta este ceea ce Sfântul cutare știa despre Dumnezeu, despre sine, despre viață. Ce știu eu despre asta? Trebuie să simțim, să aducem în conștiința noastră, în inima noastră și, ca din adâncul amintirilor noastre, al experienței noastre de viață, să scoatem la suprafață tot ceea ce corespunde cuvintelor acestei rugăciuni, astfel încât în momentul citirii ei întreaga mea experiență spirituală și umană să fie chemată de cuvintele acestei rugăciuni. Apoi, fiecare rugăciune va începe treptat *să prindă viață,* să devină rugăciunea *mea , momente din propria mea* experiență se vor cristaliza în jurul fiecărui cuvânt .

În al doilea rând, există rugăciuni care pot servi ca un fel de program pentru viață. De exemplu, în rugăciunile de seară există douăzeci și patru de rugăciuni scurte pentru fiecare oră a zilei de Sfântul Ioan Gură de Aur. Le citim seara, în totalitate, ca să spunem așa. Dar putem alege una dintre aceste rugăciuni în fiecare zi și să-i dedicăm, dacă nu întreaga zi, atunci jumătate de zi sau câteva ore. *„Doamne, primește-mă în pocăință!"* Gândește-te la asta, simte ce înseamnă pocăința. Și când te gândești la asta și o simți, dedică cel puțin câteva ore din această zi învățării pocăinței. Există și alte rugăciuni: *„Doamne, dă-mi lacrimi și amintire de moarte și tandrețe! Doamne, dă-mi castitate, ascultare și blândețe!"* Dacă iei unul dintre aceste cuvinte și îți faci o regulă să nu păcătuiești împotriva lui o zi, câteva ore sau jumătate de zi, atunci fiecare rugăciune va începe să prindă viață. Și când stăm în rugăciune înaintea lui Dumnezeu, nu vom repeta pur și simplu rugăciunile sfinților, ci ne vom înălța rugăciunea lui Dumnezeu în cuvintele sfinților. Atunci se va întâmpla așa cum i-a spus un băiat mamei sale după ce ea l-a pus să citească rugăciunile de seară.

- Mamă, acum că ne-am rugat și ne-am spus rugăciunile, hai să ne dăm o răsfățare și să ne rugăm lui Dumnezeu. Hai să-I spunem singuri ce simțim pentru El sau ce vrem să-I spunem.

De aici ar trebui să începem.

Spiritualitate și spiritualitate

Aș dori să definesc mai întâi cuvântul *„spiritualitate”,* deoarece, de obicei, atunci când vorbim despre spiritualitate, ne referim la anumite expresii religioase ale vieții noastre spirituale, cum ar fi rugăciunea, asceza. Acest lucru devine clar din cărțile patristice, cum ar fi cartea lui Teofan Zăvorâtul. Când vorbim despre spiritualitate, mi se pare că trebuie să ne amintim că spiritualitatea constă în Duhul Sfânt care acționează în noi. Și ceea ce numim spiritualitate este, de obicei, o manifestare misterioasă a acțiunii Duhului Sfânt.

Această poziție stabilește imediat limite foarte clare pentru îndrumarea spirituală, deoarece aici nu vorbim despre *educarea* unei persoane după niște principii, despre învățarea ei să se dezvolte în rugăciune sau ascetic după niște modele. Îndrumarea spirituală va consta în faptul că părintele duhovnic, indiferent de nivelul de spiritualitate la care se află, va urmări cu atenție ceea ce face Duhul Sfânt asupra unei persoane și în persoană, încălzindu-l acțiunea și protejându-o de ispite și căderi, de ezitările necredinței. Drept urmare, îndrumarea spirituală poate părea, pe de o parte, mult mai puțin activă și, pe de altă parte, mult mai semnificativă decât credem adesea.

Aș dori să spun câteva cuvinte înainte despre faptul că „conducerea spirituală” este un concept ambiguu. Mi se pare că există trei tipuri de lideri spirituali. În primul rând, la nivelul cel mai elementar, există preotul căruia i s-a dat harul preoției, care include nu numai dreptul, ci și puterea plină de har de a săvârși sacramentele: sacramentul Euharistiei, sacramentul botezului, sacramentul mirungerii și, de asemenea, sacramentul spovedaniei, adică împăcarea omului cu Dumnezeu.

Marele pericol la care se expune un preot tânăr, încă lipsit de experiență, plin de entuziasm și speranță, este acela că, abia ieșind de pe zidurile Școlii Teologice, își imaginează că hirotonirea l-a înzestrat cu inteligență, experiență și discernământ al duhurilor. În literatura ascetică, acest fenomen se numește „preoție tânără”. Un preot care nu posedă încă maturitate spirituală, care nu posedă încă nici măcar cunoștințele care vin din simpla experiență personală, dar care crede că a *fost învățat* toate acestea, crede că aceste cunoștințe îl pot ajuta să ia de mână un păcătos pocăit și să-l conducă de pe pământ la cer. Din păcate, acest lucru se întâmplă prea des și peste tot. Un preot tânăr, numai în virtutea preoției sale, nu datorită experienței sale spirituale și nu pentru că Dumnezeu l-a condus la aceasta, începe să-și călăuzească copiii spirituali cu

porunci: nu faceți asta; faceți asta; nu citiți cutare și cutare literatură; mergeți la biserică; închinați-vă... Drept urmare, se obține o anumită caricatură a vieții spirituale a victimelor sale, care, poate, făcând tot ce făceau asceții din experiență spirituală, devin ca niște animale dresate.

Din partea duhovnicului, aceasta este o catastrofă, pentru că se bagă într-un domeniu în care nu are nici dreptul, nici experiența de a se amesteca. Insist asupra acestui lucru, pentru că este o problemă presantă pentru preoție.

Poți fi bătrân doar prin harul lui Dumnezeu – este un fenomen charismatic, este un dar, și nu poți învăța să fii bătrân, la fel cum nu poți alege geniul prin propria voință. Cu toții putem visa să fim genii, dar când ne întoarcem la domeniul în care operăm, înțelegem foarte bine că Beethoven sau Mozart, Leonardo da Vinci sau Rublev au posedat un astfel de geniu, încât nu îl poți învăța în nicio școală sau chiar prin experiență. Este un dar divin al harului. Insist asupra acestui lucru. Mi se pare că aceasta este o problemă presantă, deoarece rolul preotului este mult mai central aici. Adesea, tinerii preoți, fie prin vârstă, fie prin maturitatea lor spirituală, *îşi îngrijesc* copiii spirituali în loc să *-i îngrijească.* A-i îngriji înseamnă a-i trata și a acționa cu ei așa cum un grădinar tratează florile sau plantele. Trebuie să cunoști natura solului, trebuie să cunoști natura plantei, trebuie să cunoști condițiile climatice și de altă natură în care sunt plasați. Și numai atunci poți ajuta – poți ajuta această plantă să se dezvolte în modul care îi este natural . Nu poți înfrânge o persoană ca să-l faci să *te* placă .

Un scriitor spiritual din Occident a spus odată: „Vedeți cum au reușit marii bătrâni să facă asta. Au putut fi ei înșiși, dar să discearnă în cealaltă persoană calitatea sa excepțională, unică și să ofere acestei persoane și alteia, și unei a treia, oportunitatea de a fi și ei înșiși, și nu *o replică a* acestui bătrân sau, și mai rău, o repetiție tip șablon.”

Să luăm, de exemplu, din istoria Bisericii Ruse întâlnirea dintre Antonie al Peșterilor și Teodosie. Teodosie a fost crescut de Antonie și, totuși, viețile lor nu au nimic în comun, în sensul că Antonie al Peșterilor a fost un pustnic, iar Teodosie a fost fondatorul unei vieți comune. S-ar părea, cum a putut Antonie să-l „condamne” să facă ceea ce el însuși nu ar face și să fie genul de persoană pe care el însuși nu și-a dorit să fie și la care Dumnezeu însuși nu l-a chemat?

Mi se pare că trebuie să facem o distincție clară între dorința noastră de a face o persoană asemenea nouă și dorința de a o face *asemenea lui Hristos.* Preoția, așa cum am mai spus, este un dar al harului, este geniu spiritual. Prin urmare, niciunul dintre noi nu se poate gândi să se comporte *ca* niște bătrâni. Există însă și un domeniu intermediar - paternitatea. Foarte des, preoții tineri și nu atât de tineri, pentru că sunt numiți tați, își imaginează că nu sunt doar preoți

confesionali, ci cu adevărat tați în sensul în care Pavel spune în scrisoarea sa: „Ați avut mulți hrănitori, dar eu v-am născut în Hristos”. Serafim de Sarov spunea același lucru la vremea sa. Paternitatea constă în faptul că o persoană - poate că nici măcar nu este un preot - *a născut* o altă persoană la viața spirituală. Și această persoană, privindu-l, a văzut, așa cum spune vechiul proverb, în *ochii și pe fața lui strălucirea vieții veșnice.* Prin urmare, putea să se apropie de el și să-i ceară să-i fie îndrumător și călăuză. Al doilea lucru care distinge un tată este faptul că tatăl este, cum s-ar spune, de același sânge și în viața spirituală de același spirit ca și ucenicul său; el îl poate călăuzi, pentru că între ei există o adevărată consonanță nu numai spirituală, ci și spirituală.

Probabil vă amintiți cum deșertul egiptean era odinioară suprapopulat de asceți și mentori. Cu toate acestea, oamenii nu își alegeau mentorul pe baza faimei sale remarcabile, nu mergeau la persoana despre care vorbeau cel mai bine, ci găseau un mentor pe care îl înțelegeau și care îi înțelegea pe ei. Acest lucru este foarte important, deoarece ascultarea nu constă în a face orbește ceea ce spune cineva, care are putere material-fizică sau spiritual-spirituală asupra ta, ci în faptul că novicele, după ce a ales un mentor în care crede necondiționat, în care vede ceea ce caută, ascultă nu numai fiecare cuvânt al său, ci și tonul vocii sale și încearcă prin tot ceea ce manifestă personalitatea acestui mentor și experiența sa spirituală, să se depășească pe sine, să se alăture experienței sale și să devină o persoană care a depășit deja limitele măsurii pe care o putea realiza prin propriile eforturi. *Ascultarea este, în primul rând, darul ascultării, și nu numai cu mintea, nu numai cu urechea, ci cu întreaga ființă, cu inima deschisă, cu contemplarea respectuoasă a misterului spiritual al altei persoane.* Și din partea părintelui duhovnic, care poate te-a născut sau te-a primit deja născut, dar poate fi un tată pentru tine, trebuie să existe o profundă reverență pentru ceea ce face Duhul Sfânt în tine.

Un părinte duhovnicesc, la fel ca cel mai simplu, obișnuit și obișnuit preot, trebuie să fie capabil să vadă într-o persoană frumusețea inalienabilă a chipului lui Dumnezeu, deși acest lucru se poate realiza uneori prin efort, chibzuință și o atitudine evlavioasă față de cel care vine la el. Chiar dacă o persoană este vătămată de păcat, un părinte duhovnicesc trebuie să vadă în ea o icoană care a suferit fie din cauza condițiilor de viață, fie din cauza neglijenței umane sau a blasfemiei: să vadă în ea o icoană și să venereze ceea ce a mai rămas din această icoană și, numai de dragul acelei frumuseți divine care este încă prezentă în ea, să lucreze pentru a elimina tot ceea ce desfigurează acest chip al lui Dumnezeu.

Părintele Evgraf Kovalevsky, pe când era încă laic, spunea că atunci când Dumnezeu privește o persoană, nu vede în ea acele virtuți pe care poate nu le are, nici acele succese pe care nu le are, ci vede frumusețea neclintită,

strălucitoare a Chipului Său. Dacă un părinte duhovnicesc nu este capabil să vadă această frumusețe veșnică într-o persoană, să vadă în ea începutul împlinirii chemării sale de a deveni după chipul lui Hristos Dumnezeu-Omul, atunci nu o poate călăuzi. O persoană nu este zidită, nu este făcută, ci mai degrabă este ajutată să crească în măsura propriei chemări.

Și aici este necesar să ne clarificăm singuri sensul ascultării. De obicei, vorbim despre ascultare ca supunere, subordonare și, de foarte multe ori, ca înrobire față de un părinte duhovnic sau față de cineva pe care îl chemăm, în zadar și în detrimentul nu numai al nostru, ci și al preotului, al unui părinte duhovnic sau al prezbiterului nostru. Ascultarea constă *în a asculta cu toate puterile sufletului,* în mod egal atât pe părintele duhovnic, cât și pe novice (căci părintele duhovnic trebuie să asculte cu toată experiența sa, cu toată ființa sa și cu toată rugăciunea sa, voi spune mai mult, cu toată acțiunea în el a harului Atotsfântului Duh) *ceea ce face Duhul Sfânt în această persoană* care i-a pus încrederea. El trebuie să fie capabil să urmeze căile Duhului Sfânt în el, trebuie să venereze ceea ce face *Dumnezeu* și să nu încerce să educe nici după propriul exemplu, nici după cum, i se pare lui, ar trebui să se dezvolte o persoană, victima îndrumării sale spirituale. Aceasta necesită smerenie din ambele părți. Așteptăm smerenie de la un novice sau copil spiritual, dar câtă smerenie are nevoie un preot sau un părinte spiritual pentru a nu pătrunde niciodată în tărâmul sfânt și pentru a trata sufletul unei persoane așa cum lui Moise i s-a poruncit de la Dumnezeu să trateze pământul care înconjura Rugul Aprins. Fiecare persoană este potențial sau de fapt acest Rug, iar tot ceea ce o înconjoară este pământ sfânt, în care un părinte spiritual poate intra doar „scoțându-și cizmele", precum vameșul care stă la pragul templului, privind în el și știind că acesta este tărâmul Dumnezeului celui viu, acesta este un loc sfânt și nu are dreptul să intre acolo decât înainte ca Dumnezeu însuși să-i spună ce cuvânt sau ce acțiune trebuie să îndeplinească. Și una dintre sarcinile unui părinte spiritual este *să educe o persoană în libertatea spirituală,* libertatea regală a copiilor lui Dumnezeu, nu să o țină într-o stare de infantilism toată viața, astfel încât să alerge de fiecare dată pentru fleacuri, goale, în zadar la părintele său spiritual, ci astfel încât să crească într-un asemenea grad și să învețe el însuși să audă ceea ce Duhul Sfânt vorbește în cuvinte de negrăit în inima sa.

Dacă vă gândiți la ce *înseamnă smerenia,* vă voi oferi două scurte definiții ale acesteia. *Smerenia* în limba rusă este o stare de *împăcare,* atunci când o persoană s-a împăcat cu voia lui Dumnezeu, adică s-a predat ei fără limită, complet, cu bucurie și spune: „Fă cu mine, Doamne, ce vrei Tu". Drept urmare, s-a împăcat cu toate circumstanțele propriei sale vieți. Totul este un dar de la Dumnezeu: atât cele bune, cât și cele rele. Dumnezeu ne-a chemat să fim mesagerii Săi pe pământ și ne cheamă acolo unde este întuneric - să fim lumină, acolo unde este deznădejde - să fim speranță, acolo unde bucuria a murit - să

fim bucurie. Și locul nostru nu este acolo unde este liniște - în templu în timpul celebrării liturghiei, când suntem protejați de prezența reciprocă, ci acolo unde stăm singuri, ca prezență a lui Hristos, în întunericul unei lumi desfigurate.

Dacă ne gândim la rădăcinile latine care denotă cuvântul „smerenie", putem spune că provine din cuvântul latin pentru sol fertil. *„Gândiți-vă ce este pământul",* scrie Sfântul Teofan Zăvorâtul , *„el stă tăcut, deschis, vulnerabil înaintea feței cerului. Primește din cer atât căldura, cât și razele soarelui, și ploaia și roua. Primește, de asemenea, îngrășăminte: gunoi de grajd și tot ce aruncăm în el. Și se întâmplă să rodească. Și cu cât îndură mai mult ceea ce numim umilință, insultă, cu atât rodește mai mult."* Și astfel smerenia constă în a ne deschide complet înaintea lui Dumnezeu și *a nu ne apăra în niciun fel împotriva Lui, împotriva influenței Duhului Sfânt, împotriva imaginii pozitive a lui Hristos și a învățăturii Sale,* fiind vulnerabili la har așa cum în păcătoșenia noastră suntem vulnerabili la mâna oamenilor, la un cuvânt ascuțit, la o faptă crudă, la batjocură; *să ne dăruim* pe noi înșine pentru ca Dumnezeu să aibă ocazia să facă orice vrea El după propria noastră dorință, să acceptăm totul, să ne deschidem și apoi să dăm spațiu Duhului Sfânt *să ne cucerească.*

Mi se pare că, dacă un părinte duhovnic învață smerenia în acest sens, viziunea acestei frumuseți veșnice în om, și își cunoaște *locul,* un loc atât de sfânt, atât de minunat, precum locul prietenului Mirelui, care este numit să păzească întâlnirea mirelui cu miresa, atunci părintele duhovnic poate fi cu adevărat tovarășul copilului său duhovnic, mergând pas cu pas cu el, protejându-l, sprijinindu-l, fără să se amestece niciodată în tărâmul Duhului Sfânt. Atunci paternitatea spirituală devine parte a acelei spiritualități la care fiecare dintre noi este chemat și a acelei creșteri în sfințenie pe care fiecare părinte duhovnic trebuie să-și ajute copiii duhovnici să o realizeze.

Monahismul și modernitatea

Dacă vorbim despre monahism ca despre o stare în care o persoană s-a renunțat la sine până la limită, ascetic, fiind pregătită să moară, dacă este necesar, fizic, adică să-și dea viața pentru a-L sluji pe Dumnezeu, pentru a fi un mesager al lui Dumnezeu în orice circumstanțe, atunci putem presupune că monahismul își poate schimba înfățișarea. Există o scrisoare de la Sfântul Teofan Zăvorâtul, unde spune (chiar și atunci, înainte de revoluție) că vine vremea când mănăstirile vor fi împrăștiate, iar călugării care trăiesc printre oameni nu vor fi observați, nu recunoscuți, ci în toate privințele vor purta

amprenta monahismului, isprava monahală a renunțării și a iubirii neîmpărțite pentru Dumnezeu.

Îmi amintesc povestea Starețului Siluan despre rugăciunea monahală, care începe cu pământul, merge la Dumnezeu și este readusă de Dumnezeu pe pământ. Astfel, se ruga pentru lucrătorii săi, gândindu-se la fiecare dintre ei, aducând lui Dumnezeu fiecare detaliu al vieții lor și rugându-se lui Dumnezeu să-i păzească, să-i binecuvânteze... Și spune că, treptat, sentimentul prezenței lui Dumnezeu a crescut într-o asemenea măsură încât, la un moment dat, a uitat atât de pământ, cât și de cer, și de cei pentru care se ruga: a fost dus, ca pe un pârâu, în adâncurile lui Dumnezeu, și în aceste adâncuri i-a găsit pe cei pentru care se ruga. Din aceste adâncuri, Dumnezeu l-a readus pe pământ ca să-i iubească cu dragostea *Lui* și să se roage, dar într-un mod cu totul diferit.

Prin urmare, ar fi greșit să afirmăm că un singur mod de viață reprezintă adevăratul monahism. Ideea este că esența monahismului, în ciuda unor moduri de viață exterioare diferite, s-ar realiza în sufletul și în viața unei persoane. Desigur, este foarte ușor să te amăgești pe tine însuți și să te consideri un înger pe pământ atunci când nu ai trecut printr-o școală adevărată, o școală a ascultării, o școală a castității, o școală a non-lcomiei, o școală a stabilității, despre care vorbim. Dar acest lucru nu vine imediat. Vorbind despre stabilitate, putem apela din nou la scrisoarea lui Teofan Pușcatul, unde vorbește despre cum trebuie să înveți treptat această stabilitate. Știm cât de profund era cufundat în rugăciune, unit cu Dumnezeu și a fost un adevărat ascet, învățător și apoi episcop. A renunțat la toate acestea, s-a dus la o mănăstire. Și, aflându-se acolo, s-a simțit brusc ca și cum ar fi în închisoare: zidurile mănăstirii închideau Rusia cu care era obișnuit. Era obișnuit să vadă întinderi rusești: Vladimir, Tambov; distanțe nemărginite. Apoi a decis să se obișnuiască treptat cu limitarea orizonturilor sale. A decis să nu mai depășească niciodată mănăstirea. Dar la început a urcat pe zidurile mănăstirii și a privit în depărtare, pentru că nu putea trăi fără ea. Apoi s-a obișnuit cu o viață mai înghesuită, nu pentru că era obișnuit să fie prizonier, ci pentru că s-a retras mai adânc în sine. Și s-a obișnuit să meargă doar la biserică, doar la biblioteca mănăstirii, doar la ascultare. Treptat s-a retras și mai adânc în sine. S-a încheiat cu izolarea sa și trăirea a douăzeci și nouă de ani într-o singură cameră. Și astfel, intrând în sine și trăind în inima sa, a spus cuvinte remarcabile despre cum această cameră devenise prea spațioasă pentru el, nu avea nevoie de atâția metri pătrați în jurul său, pentru că era cu totul *în sine*, așa cum spune el, a dobândit *locuirea interioară* .

Dar nu-ți imagina că poți face asta pur și simplu încuind ușa și izolându-te de lume. O persoană care este închisă nu este un pustnic, pentru că încearcă să iasă, toate gândurile sale, toată inima sa sunt în afara acestor ziduri. Acesta este un mod complet diferit.

Vedem diverse căi în monahism încă de la începuturile monahismului. Și în deșert existau pustnici individuali și existau mănăstiri comune, existau grupuri mici de călugări în jurul unui sau altui mentor, existau cei care îi părăseau pe toți și cei care îi acceptau pe toți. Venerabilul Moise a fost întrebat de ce și-a așezat chilia pe calea pelerinilor, nu l-au deranjat aceștia? El a spus: „Nu, când vine un pelerin, îl văd pe Hristos în el, care bate la ușa mea. Îl consolez, îl hrănesc, îi dau odihnă, ca să poată merge mai departe." Și o întrebare similară i s-a pus lui Arsenie cel Mare: de ce a mers atât de departe în deșert încât nimeni nu l-a putut ajunge. Știți că a fost mentor pentru copiii împăraților romani. Odată, una dintre nobilele femei pe care le cunoștea la Roma a venit la el în deșert și i-a cerut îndrumare. El i-a spus:

- Și promiți să îndeplinești vreo ascultare pe care ți-o dau?

- Da, tată, promit.

- Iată ascultarea mea față de tine: dacă auzi că Arsenie este în cutare loc, du-te în altul.

Și când a fost întrebat de ce îi părăsește pe oameni, a răspuns că în Rai, mii de îngeri și arhangheli au o singură voință, iar pe pământ, zeci de oameni au multe expresii de voință și nu ar putea rămâne întreg în voința sa, în aspirația sa, dacă ar fi sfâșiat de voințele diferiților oameni.

În vremurile străvechi și în vremurile ulterioare existau asceți care se rugau singuri, *în deplină singurătate,* stând înaintea lui Dumnezeu, în completă izolare fizică și materială de lumea înconjurătoare. Aceasta nu înseamnă deloc că nu aveau nicio comunicare. De exemplu, Serafim de Sarov, pe de o parte, era în izolare, iar pe de altă parte, se ruga pentru întreaga lume și pentru oamenii ale căror nevoi Dumnezeu i le-a descoperit. Aceasta nu era singurătate în sensul nostru al cuvântului, când te încui în tine și nu cunoști pe nimeni altcineva și nu auzi de nimeni altcineva.

Biserica este un organism al iubirii. Comunitatea bisericească, atunci când se adună, este o comunitate de oameni care se privesc unii pe alții și văd unii în alții o icoană vie a lui Hristos, față de care se raportează cu evlavie, cu venerație și rugăciune. Prin urmare, rugăciunea comună este rugăciunea Trupului lui Hristos, adică prezența lui Hristos printre acești oameni, care poartă în ei înșiși un fel de pecete a Mântuitorului Hristos Însuși. Dar una nu o neagă pe cealaltă. Existau astfel de asceți care se rugau singuri. Existau și cei care creau comunități în care toți se rugau împreună. Exista viața de schit, de exemplu, a lui Nil Sorsky, când în jurul lui erau alți doisprezece călugări. Fiecare dintre ei trăia în propria chilie și se rugau singuri, dar se adunau o dată pe săptămână pentru a celebra liturghia,

unde erau uniți ca Trupul lui Hristos. Sărbătoreau slujba pe care, în esență, Hristos Însuși o celebra și în care se contopeau.

Recitind slujba de tundere, văd cu o claritate dureroasă că, după cincizeci de ani, încă nu am început ceea ce am promis când am depus jurămintele monahale. Prin urmare, voi vorbi despre ce este monahismul, amintindu-mi că o persoană „va fi îndreptățită prin cuvintele sale și condamnată prin cuvintele sale", dar nu numai prin cuvinte, ci și prin viață, și că cunoașterea lucrurilor nu face decât să ne adauge responsabilitate și cere iar și iar îndreptare, pocăință, intrarea în acea viață pe care o persoană a văzut-o odată înaintea sa și pe care, în mare parte, nu a fost capabilă să o realizeze.

Este imposibil să vorbim despre monahism fără să ne gândim la căsătorie. Este foarte important să ne amintim acest lucru, deoarece unii oameni văd monahismul în Biserică ca pe o cale specială, cumva detașată de însăși esența Bisericii, care nu este unul dintre aspectele bisericești, ci o excepție. Și acest lucru este ușor de imaginat dacă ne gândim la începuturile monahismului, cum a apărut, cum a început. În timp ce Biserica era persecutată, în Biserică nu exista monahism. Toată lumea se confrunta cu amenințarea torturii, a morții, a martiriului. Dacă ne amintim că cuvântul pe care îl traducem prin *martiriu* în greacă înseamnă *mărturie* : mărturie care se poate manifesta atât în cuvinte, cât și în frumusețea vieții, dar și în disponibilitatea de a da această viață ca mărturie pentru Hristos, atunci este ușor de înțeles că atunci când persecuțiile au încetat, Biserica s-a confruntat cu întrebarea cum să urmeze calea eroică, regală în noile condiții. Acest lucru a devenit deosebit de dificil atunci când Biserica nu numai că a încetat să mai fie persecutată, dar a fost acceptată de Imperiul Bizantin, a devenit credința împăratului și, prin urmare, a întregului cerc de oameni care i-au urmat exemplul, nu întotdeauna urmând convertirea sa. În acea vreme, în Biserică se revărsau mulțimi de oameni care credeau puțin sau chiar cu oarecare profunzime în Hristos, dar care nu intraseră în Biserică în timpul persecuțiilor, care erau gata să intre în Biserică atunci când aceasta înceta să mai fie calea spre Golgota. Acest lucru este adevărat din punct de vedere istoric.

Îmi amintesc cum mi-a spus Părintele George Florovsky că *odată cu sfârșitul martiriului, a început monahismul* ; că oamenii cu spirit eroic, oameni care nu se puteau împăca cu jumătățile de măsură, cu un creștinism diluat, slăbit, au început să părăsească nu lumea, nu persecutorii, nu păgânii, ci tocmai comunitatea creștină, care se îngrășase și *încetase să mai fie Trupul lui Hristos, răstignit* pentru mântuirea lumii. Au mers în deșert pentru a lupta împotriva răului pe care îl vedeau în ei înșiși. Au intrat în confruntare cu puterea demonică, cu slăbiciunea umană. Au mers în deșert pentru a rămâne față în față cu ei înșiși și, în același timp, pentru a învinge răul din ei înșiși nu numai pentru ei înșiși, ci pentru a învinge de dragul întregii lumi, pentru că răul învins într-o singură

persoană este deja diminuat în întregul univers. Dacă o persoană aprinde chiar și o mică lumânare în întunericul universului, acest univers va înceta să mai fie atât de întunecat, deși poate nimeni nu observă, dar razele luminii îl pătrund până la limită. Și astfel, călugării au mers în deșert, au stat înaintea lui Dumnezeu, s-au adâncit în viziunea despre ei înșiși; și, în același timp, prin rugăciune, prin ispravă interioară, prin statul neîncetat înaintea Dumnezeului celui viu, au ajuns să-L cunoască tot mai profund pe Creatorul lor, pe Dumnezeul lor, pe Mântuitorul lor; și, cunoscându-L, văzând în El frumusețe nemărginită, adevăr desăvârșit, adevărat, lumină neclintită, s-au văzut pe ei înșiși în contrast și s-au smerit. S-au smerit pentru că, stând înaintea feței lui Dumnezeu, contemplând frumusețea Lui, au ajuns să-și cunoască nevrednicia și, închinându-se lui Dumnezeu, au învățat în același timp smerenia extremă.

Însă acesta este doar un aspect al problemei, aspectul istoric. Monahismul ar fi rămas o chestiune personală, privată, exclusivă dacă nu s-ar fi dovedit a fi o expresie a *esenței* Bisericii. Citind Evanghelia și epistolele apostolice, vedem că Biserica este o societate umană unită cu Hristos prin credință, speranță și iubire. Această societate este descrisă în mai multe locuri sub forma unei nunți, adică a unirii lui Dumnezeu cu creația Sa în exaltarea iubirii lui Dumnezeu și în exaltarea recunoștinței umane pentru închinarea adusă unui *astfel* de Dumnezeu.

Există o altă imagine a Bisericii, care este exprimată în cuvinte foarte scurte: Biserica este Mireasa lui Hristos, gata să-L urmeze pe Mire oriunde merge El; care L-a iubit pe Mire cu toată ființa ei; pentru care nu există nimeni egal cu Preaiubitul. Sfântul Metodie de Patara spune că până când un bărbat nu s-a îndrăgostit de o fată, este înconjurat de bărbați și femei; când s-a îndrăgostit de cineva, are o mireasă, iar în jurul lui sunt doar oameni. Aceasta se aplică, desigur, nu numai relației dintre mire și mireasă. Această cale este calea monahală. Ea constă în faptul că unele suflete L-au iubit atât de mult pe Dumnezeu încât nimic nu a mai rămas în lume atât de drag încât să le smulgă inima, gândul, însăși viața de la Dumnezeu, Care i-a iubit cu toată viața și toată moartea lui Hristos. Aceștia sunt oameni care sunt gata să-L urmeze pe Domnul oriunde merge El.

Cunoaștem calea lui Hristos. Știm că această cale este spre Golgota, această cale este spre răstignire pentru mântuirea lumii.

Este foarte important să ne amintim acest lucru. Răstignirea monahală, la fel ca răstignirea lui Hristos, nu este o ispravă personală de salvare a propriului suflet izolat, ci este o ispravă pentru întreaga biserică, participarea la mântuirea lumii.

Acum vreo șaizeci sau șaptezeci de ani, trăia pe Valaam un novice pe nume Nicolae. Într-o zi, îndrumătorul meu spiritual, care intrase în mănăstire pe atunci,

l-a vizitat. Era un bătrân, trăise în Mănăstirea Valaam mai bine de cincizeci de ani și nu se călugărise niciodată, nu depusese niciodată jurăminte monahale. Și părintele Afanasy l-a întrebat de ce, trăind viața monahală, neavând nimic altceva decât această viață, nu depusese jurăminte monahale. Nicolae i-a răspuns cu lacrimi: *„Nu pot încă să fac jurăminte monahale, nu am învățat plânsul plin de compasiune pentru întregul univers.”* Acesta este un cuvânt foarte important, pentru că ne este prea ușor să credem că un călugăr este o persoană care lasă totul de dragul mântuirii propriului suflet. Desigur, există astfel de călugări. Desigur, participarea la mântuirea lumii nu poate trece pe lângă mântuirea propriului suflet. Ce folos îi aduce unui om dacă câștigă întreaga lume, dar își face sufletul în zadar, își face viața în zadar? Dar ambele căi se îmbină într-una singură.

Dacă, într-adevăr, monahismul și taina nunții reprezintă două aspecte inseparabile ale Bisericii, atunci trebuie să ne gândim la ce au în comun și ce le separă. Când o persoană depune jurăminte monahale, prima întrebare care i se pune este despre disponibilitatea sa, după ce a intrat în mănăstire, de a nu o părăsi niciodată. Desigur, poate fi vorba despre părăsirea fizică a mănăstirii, dar aici avem în minte ceva mult mai profund. Vorbim despre faptul că o persoană nu poate lua monahismul, nu poate intra în acea *stabilitate* spirituală și mentală necesară monahismului, dacă nu a înțeles că, *negăsindu-L pe Dumnezeu aici, nu are rost să-L caute nicăieri.* Nu-L va găsi oricum, pentru că Dumnezeu nu este nici aici, nici acolo. Dumnezeu se găsește în adâncul propriului suflet, atunci când prin rugăciune, prin ascetism, prin foame de Dumnezeu, se ajunge la însăși întâlnirea cu Dumnezeul cel Viu. Și prima condiție care i se pune unui călugăr este *stabilitatea* : „Înțelege, să știi că nu este nevoie să-L cauți pe Dumnezeu nicăieri, dacă El nu este aici pentru tine, El nu este nicăieri pentru tine. Asta înseamnă că, dacă inima și mintea ta sunt închise față de El aici, atunci vei merge cu inima și mintea închise în orice loc unde te duci în căutarea lui Dumnezeu.”

În termeni pur practici, desigur, aceasta se referea la aderarea la o comunitate sau alta cu obligația de a rămâne în comuniune fraternă și sub îndrumarea părintelui spiritual al comunității. Însă primele comunități nu erau limitate *de zidurile* mănăstirilor. Erau grupuri de oameni care se adunau în jurul unui mentor și care nu căutau nimic altceva. Dar, pentru a atinge o astfel de stare, o astfel de stabilitate interioară, se angajau la ceea ce numim jurăminte monahale, care sunt în esență derivate. Sunt condiții care permit unei persoane să stea neclintit înaintea lui Dumnezeu, necăutându-L nicăieri decât în adâncul sufletului său, pe care Domnul însuși îl atinge. Aceste jurăminte sunt: ascultarea, lipsa de achiziție și castitatea. Aceste cuvinte sunt rusești și ne sunt de înțeles, comune, așa că nu ne gândim întotdeauna la ce se ascunde de fapt în spatele lor.

Vedem ascultare în descrierile vieților sfinților. Un novice, un ucenic al unuia sau altuia dintre bătrâni, un mentor, a îndeplinit fără plângere, fără să pună la îndoială ceea ce i-a poruncit bătrânul să facă. Chiar și lucrurile care ni se par complet lipsite de sens, absurde, le-a îndeplinit fără să gândească, știind în adâncul sufletului său că există un scop în spatele a ceea ce i se poruncește și a ceea ce i se poruncește să facă și poate crește dincolo de sine dacă se predă voinței bătrânului. Ascultarea constă în îndeplinirea ordinelor altcuiva fără plângere: fără plângere exterioară și apoi fără plângere interioară. Acest lucru nu este dat imediat. Există o poveste despre cum un bătrân a dat porunci altor călugări din jurul său să batjocorească un nou-venit, pe care îl prețuia și pe care dorea să-l educe *până la limita* capacităților sale. Când a ajuns la biserică, au început să-l batjocorească și să-l alunge: „Cum îndrăznești tu, unul dintre cei care ești, să intri în templul lui Dumnezeu?" A plecat. Bătrânul l-a întrebat ce simte. El a spus că simte mânie, pe care a exprimat-o cu blesteme și cuvinte severe. O săptămână mai târziu, același lucru s-a întâmplat din nou. Însă novicele s-a gândit la ce i se întâmpla și la ce se întâmpla în interiorul lui toată săptămâna aceea. Și când același lucru s-a întâmplat din nou, a părăsit templul. Când bătrânul l-a întrebat ce se întâmplă *în interiorul lui* când a fost alungat, el a răspuns că s-a înfuriat, dar a tăcut. Și când s-a întâmplat acest lucru pentru a treia oară, i-a răspuns bătrânului că a tăcut, dar nu s-a înfuriat. Acesta este un exemplu despre cum o persoană poate asculta treptat cursul misterios al acțiunilor bătrânului său și se poate depăși pe sine.

Însă ascultarea nu constă doar în a asculta sau a auzi o poruncă sau alta și a o îndeplini, îndeplinind-o mai întâi cu efort, apoi cu bunăvoință și apoi cu bucurie. Ascultarea constă în a învăța să asculți cu toată ființa și mintea ta, cu inima și chiar cu trupul tău *pe* cel care vorbește. Iar scopul ascultării față de o anumită persoană vie constă, în cele din urmă, în a o învăța pe această persoană să asculte glasul propriei conștiințe și să asculte glasul lui Dumnezeu, care răsună în Evanghelie și răsună în adâncul sufletului său în tăcere, în rugăciune, în liniște, astfel încât omul să fie gata cu toată ființa sa să asculte cuvintele, să privească cu atenție la acțiunile mentorului pe care l-a ales, acceptat de el, de care se poate atașa interior atât de mult încât să se depășească pe sine, să crească la măsura mentorului său și, uneori, chiar dincolo de această măsură. Vedem acest lucru din viețile sfinților care au fost crescuți în mănăstiri de oameni care au fost buni mentori, dar care ei înșiși nu au crescut la același grad de sfințenie spirituală pe care l-au atins novicii lor. Ascultarea monastică este mai întâi o școală, apoi o astfel de deschidere, o astfel de liniște interioară care permite cuiva să-L audă pe Dumnezeu și să se depășească pe sine și să intre în taina comunicării cu Dumnezeul cel viu. Cu alte cuvinte, putem spune că prin ascultare o persoană este îndrumată treptat către ceea ce vorbește atât de îndrăznet Apostolul Petru: *„Suntem chemați să devenim părtași firii divine",* suntem chemați mai întâi să ne împărtășim harului, adică să fim pătrunși

de prezența Lui divină și apoi să devenim mădulare vii, asemenea lui Dumnezeu, ale Trupului lui Hristos, un loc al locuirii Duhului Sfânt, să devenim un vas pătruns de sfințenie.

Non-dobândirea nu depinde de sărăcie sau bogăție. Nu poți poseda nimic și visa cu toată ființa ta la bogăție, la a avea ceva care să-ți aparțină. Non-dobândirea constă în a nu fi atașat de nimic și a nu depinde de nimic. Apostolul Pavel spune într-una din epistolele sale că a învățat să trăiască atât în sărăcie, cât și în bogăție; a învățat că nimic nu ar trebui să-l posede. Tot ceea ce posedăm ne înrobește și ne face sclavi. Să ne amintim parabola lui Hristos despre cei chemați și aleși, despre cum regele a instituit o sărbătoare cu ocazia căsătoriei fiului său și și-a chemat prietenii. Primul a spus că nu poate merge la el pentru că cumpărase o bucată de pământ și trebuia să o exploreze. Acest om credea că bucata de pământ îi aparține. De fapt, el era cel care aparținea acestei bucăți de pământ. Nu se putea desprinde de ea, era ca și cum ar fi prins rădăcini, nu mai era liber să plece, trebuia să rămână și să privească locul. Altul a spus că cumpărase cinci perechi de boi și trebuia să le încerce. El credea și el că deține acești boi. De fapt, acești boi *îl dețineau pe el.* Dacă ne gândim la ce poate reprezenta o astfel de posesiune în viața noastră, atunci probabil că fiecare dintre noi crede că are o sarcină în viață, o sarcină atât de importantă încât totul trebuie să-i cedeze locul, încât nu ne putem desprinde de lucrarea a cărei chemare ni se pare a fi scopul, conținutul întregii noastre vieți. Uneori se întâmplă chiar să nu ne putem apropia de Dumnezeu, pentru că părem a fi ocupați cu lucrarea lui Dumnezeu. Ce cumplit! Un al treilea a spus că nu a putut veni la nuntă, pentru că el însuși era căsătorit și inima îi era plină de *propria* bucurie. Nu era loc în el să împărtășească bucuria altcuiva. Aceasta este o imagine a modului în care cineva poate fi înrobit, crezând că el însuși posedă ceva.

În cele din urmă, chestiunea sărăciei se reduce la prima fericire: *„Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor este Împărăția cerurilor”.* Cine sunt acești „săraci cu duhul”? Ei sunt cei care au înțeles cu toată ființa lor că sunt în întregime dependenți de iubirea lui Dumnezeu. Au fost creați fără să ceară, creați prin acțiunea lui Dumnezeu, care i-a chemat la ființă pentru a li se dărui pe Sine în întregime ca viață, ca bucurie, ca veșnicie. Ei sunt cei care au înțeles că însăși viața care acționează în ei este suflarea divină care le-a fost dată: că nu au o viață proprie care să le *aparțină* , că este un dar; că nu ei L-au găsit pe Dumnezeu, ci Dumnezeu i-a găsit și Dumnezeu li s-a revelat și i-a chemat, Dumnezeu care i-a iubit cu toată viața și cu toată moartea Unul-Născut al Fiului lui Dumnezeu, care a devenit Fiul Omului; că totul în viață este un dar de la Dumnezeu și că nu avem nimic mai prețios decât ceea ce nu este un dar: prietenia este un dar, iubirea părinților este un dar, iubirea mirelui și a mirelui este un dar. Dacă vreunul dintre acestea ne *-ar aparține* , ar fi rupt din misterul

iubirii. Tot ceea ce aș putea numi al meu nu ar fi un dar al iubirii nici umane, nici divine. Prin urmare, numai cei care au devenit cu adevărat *săraci* în duh până în adâncul sufletului trăiesc în Împărăția lui Dumnezeu, în Împărăția unde Dumnezeu este Regele ales de ei, acceptat de ei, iubit de ei, de la care tot ce au, tot ce sunt, este de la el. Acesta este cu adevărat tărâmul iubirii divine. Prin urmare, lipsa de dobândire constă nu doar în a nu avea una sau alta, ci în a crește treptat în această stare de a fi „sărac în duh", pentru care totul este iubire, chiar și cele mai simple, mai nepretențioase lucruri...

Și, în final, **castitatea** . Castitatea este un cuvânt complex. Castitatea este foarte profund legată de smerenie. Castitatea este starea celui care a atins o asemenea integritate spirituală, o asemenea înțelepciune interioară, încât nu-i permite să se abată de la Dumnezeu, să se abată de la puritate, să se abată de la măreția sa umană, adică de la a sluji Chipului lui Dumnezeu în sine. Și este legată de smerenie prin faptul că ambele concepte sunt foarte apropiate. Smerenia este starea unei persoane care este împăcată cu Dumnezeu, cu conștiința sa, cu aproapele său, cu destinul său și chiar cu lucrurile care o înconjoară, așa cum spune Sfântul Isaac Sirul despre aceasta: *nimeni nu se poate ruga cu o rugăciune curată dacă nu s-a împăcat cu Dumnezeu, cu conștiința sa, cu aproapele său și cu lucrurile pe care le atinge și le mângâie, pentru că sunt creația lui Dumnezeu și, prin urmare, trebuie tratate și ele cu evlavie.* Dacă ne gândim la rădăcinile latine ale cuvântului „smerenie", atunci humlitos, care se traduce prin smerenie, provine din cuvântul latin humos. Humos înseamnă „pământ roditor". Sfântul Teofan Zăvorâtul vorbește despre asta într-o singură scrisoare: *„Gândește-te la pământ. El stă în tăcere înaintea cerului. Este deschis cerului, strălucirii soarelui și ploii. Mai mult, oamenii calcă pe el, îl calcă în picioare. Mai rău, aruncă pe el nămol și pământ. Și stă în tăcere înaintea cerului, primind totul și rodind din toate, îmbogățit cu ceea ce îi este dat atât de cer, cât și de pământ."* Și în această privință, castitatea și smerenia merg mână în mână.

Jurămintele monahale, care sunt atât de clar și viu exprimate în slujba de tundere, sunt și stelele călăuzitoare în viața de căsătorie. Călugărul se angajează la o *stabilitate perfectă, neclintită.* În viața de căsătorie, aceasta se numește fidelitate conjugală. Călugărul se angajează să învețe să asculte *cu întreaga sa ființă* glasul mentorului. În căsătorie, ambii soți sunt chemați să se asculte unul pe celălalt cu atâta atenție, să fie atât de îndreptați unul spre celălalt, să uite de ei înșiși atât de complet, să se asculte unul pe celălalt, să audă cuvântul nerostit, să perceapă chiar unduirile care trec din sufletul celeilalte persoane. Această ascultare este cea mai adevărată, pentru că conține acea renunțare la sine despre care vorbește Mântuitorul Hristos, că dacă vrei să Mă urmezi, să fii ucenicii Mei, renunță la tine însuți, adică întoarce-te de la tine însuți, ia-ți privirea, atenția de la tine însuți și acordă atenție Mie, Dumnezeului Cel Viu, și aproapelui

tău, care este o icoană, o icoană vie, care se întoarce spre tine cu o rugăminte de atenție, de iubire, de grijă, de compasiune, de milă, de bucurie. Dacă vorbim despre castitate, atunci în acest caz este o expresie luminoasă, clară a fidelității. Aceasta este integritatea sufletului, aceasta este integritatea minții, aceasta este integritatea persoanei însele. Adulterul nu începe în momentul în care se săvârșește un păcat trupesc. Se săvârșește atunci când sufletul se îndepărtează de cel iubit și se întoarce către tot ce este în jur. Și, în final, lipsa de dobândire în căsătorie nu constă în a nu avea nimic; în căsătorie, o persoană este obligată să aibă grijă de soțul/soția sa, de copiii săi, de părinții săi. Dar lipsa de dobândire constă în *a nu poseda nimic pentru sine,* astfel încât tot ce avem ne scapă printre mâini ca un dar pentru cei din jur. Și aici trebuie să ne amintim că în căsătorie există o dimensiune ascetică tragică, când o persoană trebuie să se învingă pe sine, să învingă răul, să-și depășească îngustimea, să se deschidă, să biruiască cu puterea și harul lui Hristos.

Există și o față opusă a monahismului: bucuria că suntem iubiți de Dumnezeu și că ni se dăruiește, în ciuda nevredniciei, fragilității, păcătoșeniei noastre, să-L iubim pe Dumnezeu cu dragostea de care suntem capabili și să-I fim recunoscători cu o recunoștință jubilantă pentru faptul că El știe să ne iubească așa cum suntem, neașteptându-se să devenim sfinți, ci iubindu-ne în slăbiciunea noastră, iubindu-ne precum un grădinar care îngrijește un vlăstar fragil, protejându-l de tot ceea ce îl poate distruge, astfel încât acest vlăstar să crească puternic și să devină tot ceea ce poate deveni.

Atât în monahism, cât și în căsătorie, există loc atât pentru luptă aprigă, cât și pentru jubilație.

Despre bolile mintale și fizice

Sunt adesea întrebat despre boli: boli fizice și, mai ales, boli mintale. Cum tratează Biserica bolile? Cum ar trebui fiecare credincios să-și trateze boala și boala celor apropiați?

De obicei, este mai ușor să-ți tratezi propria boală cu calm și curaj decât boala unei persoane dragi, care uneori suferă insuportabil și se îndreaptă spre moarte. Mai întâi, vreau să vorbesc despre boala noastră fizică obișnuită.

Boala, la fel ca moartea, din punctul de vedere al credinței ortodoxe, este rezultatul îndepărtării omului de Dumnezeu. Dumnezeu este armonie, Dumnezeu

este viață, plenitudine, iar din moment ce ne îndepărtăm de Dumnezeu, pierdem vitalitatea. Iar golul pe care îl lasă în urmă vitalitatea este umplut de mortalitate și de posibilitatea bolii. Acest lucru este valabil pentru noi toți în cea mai mare parte, dar există un alt aspect. Ne putem întreba: bine, noi, păcătoșii, ne îmbolnăvim, acesta este rezultatul stării noastre, pentru că nu suntem pe deplin uniți cu Dumnezeu sau, în orice caz, nu suntem pe deplin îndreptați către El. Dar ce se întâmplă cu sfinții? De ce se îmbolnăvesc ei? De ce se pot îmbolnăvi ei, cei care sunt cuprinși în harul lui Dumnezeu?

Un sfânt poartă crucea întregului pământ. Un sfânt este o persoană care, împreună cu Hristos, poartă toate consecințele păcatului uman. Un sfânt poate fi bolnav, poate suferi, pentru că știe să simpatizeze, să împărtășească suferința și să plângă pentru suferință, pentru păcătoșenie, pentru îndepărtarea de Dumnezeu a întregului Pământ.

Când vorbim despre boli, ne referim la bolile oamenilor ca noi. Și ce să facem în privința asta? Oamenii „pii" îmi spun adesea:

- De ce ar trebui să merg la doctor? Pot să mă duc să-l rog pe preot să se roage sau să cer să fiu uns cu untdelemn sfințit.

- Da, poți. Dar de ce să faci asta dacă Dumnezeu ne-a dat alte mijloace, mai accesibile, mai simple, care nu cer de la tine acea integritate, acea credință profundă care nu necesită apelarea la sacramentele și acțiunile Bisericii. Întreabă-te: cine spune asta? Serafim de Sarov spune așa: *„Tratează-te, pentru că Dumnezeu a creat atât medicul, cât și medicamentul, iar vindecarea ta este în mâinile Lui."* Și în aceasta repetă ceea ce putem citi în capitolul treizeci și opt din Cartea Sirah. Se spune acolo că Dumnezeu, într-adevăr, a creat atât medicul, a creat atât medicamentul, cât și i-a dat medicului puterea de a vindeca. Cartea Sirah mai spune un lucru, foarte important: înainte de a merge la medic, pe tot timpul pe care îl vei folosi pentru a fi vindecat natural, caută pocăința, caută curățirea spirituală. Boala este legată, pe de o parte, de soarta generală a omului, de slăbirea omului, de faptul că suntem muritori și supuși suferinței și bolii și, pe de altă parte, de starea sufletului care este în noi.

Sfintele Scripturi descriu în mod minunat soarta omului după cădere: treptat, moartea a intrat în rasa umană. Moartea a intrat, dar oamenii au trăit mult. Dacă te uiți la genealogia omenirii, această durată a vieții scădea, deoarece oamenii slăbeau, legătura lor cu lumea devenea mai profundă, iar moartea devenea din ce în ce mai puternică asupra lor. Voi reveni asupra acestui lucru mai târziu, dar acum vreau să spun următoarele.

De îndată ce o persoană se îmbolnăvește, trebuie mai întâi să se adâncească în sine și să se întrebe cât de departe este de Dumnezeu, ce neadevăr are în raport cu aproapele său, în raport cu sine însuși, cât de mult pângărește și desfigurează chipul lui Dumnezeu care este încrustat în el. Și, în același timp, trebuie să meargă cu smerenie, fără să spere că își poate învinge boala fizică cu puterea pocăinței sale miraculoase, să meargă la medic și să îndure tratamentul.

Poate exista o altă întrebare mai serioasă pe care oamenii o au: ce se întâmplă cu o persoană atunci când se îmbolnăvește mintal. Ce este boala mintală? Știm că stările mentale depind în mare măsură de ceea ce se întâmplă fiziologic în termeni de fizică, chimie în creierul nostru și în sistemul nostru nervos. Prin urmare, de fiecare dată când o persoană se îmbolnăvește mintal, acest lucru nu poate fi atribuit răului, păcatului sau unui demon. Foarte des este cauzat mai degrabă de o deteriorare a sistemului nervos decât de o obsesie demonică sau de rezultatul unui astfel de păcat, care înseamnă că o persoană este smulsă din orice legătură cu Dumnezeu. Și aici medicina își intră în joc și poate face multe.

Îmi amintesc de o altă întâmplare. La Paris era un pictor de icoane remarcabil, încă nematurizat, care s-a îmbolnăvit brusc: a început să simtă miros de sulf. Mama și sora lui au decis să nu-l contrazică, sperând că se va calma. Când le-a spus că mirosea a sulf, au adulmecat-o și au spus că este adevărat. Pe măsură ce se întâmpla acest lucru, starea lui se înrăutățea din ce în ce mai mult. Și apoi familia pioasă s-a îndreptat către Biserică. Îmi amintesc cum acest tânăr pictor de icoane a fost mustrat, spovedit, stropit cu apă sfințită, primit împărtășanie, uns cu untdelemn și se îmbolnăvea din ce în ce mai tare. Pe atunci eram medic și au venit la mine cu întrebarea: ce să fac. Răspunsul meu i-a înfuriat foarte tare:

- Lasă totul baltă. E bolnav, nu posedat. Trimite-l la spital să i se aplice șocuri electrice (pe vremea aceea era singurul lucru pe care îl știau să facă în domeniul acela). Îmi amintesc indignarea cu care atât familia, cât și preotul s-au îndreptat spre mine:

- Cum poți? Dacă este de fapt o obsesie, ce știi tu despre asta?

- Iartă-mă. Dar știu un singur lucru, deși ți s-ar putea părea cinic, acela că curentul electric, dacă este posedare, nu-i va face niciun rău demonului. Și dacă este doar o boală, atunci prietenul nostru se va însănătoși.

Și s-a însănătoșit într-un an. Dar în timpul acestei boli s-a întâmplat ceva extrem de interesant. A intrat în boală ca un pictor de icoane imatur, a ieșit ca unul matur. Icoanele lui au devenit diferite, mature, profunde. Și ne-am întrebat: ce este asta? Cum se poate? Și mai târziu am găsit răspunsul la Sfântul Ioan de Kronstadt: există suflete foarte fragile, acestea pot fi rupte de lumea

înconjurătoare. Și Dumnezeu coboară între un astfel de suflet și lume un văl fie de nebunie, fie de o alienare parțială și neînțelegere, până când acest suflet se maturizează. Poate că nu se maturizează deloc pe acest pământ, dar se va maturiza în tăcerea acestei așa-numite nebunii, a acestei separări de lumea înconjurătoare și va intra în veșnicie matur, copt. Și uneori se întâmplă ca acest văl să fie îndepărtat, așa cum s-a întâmplat cu pictorul de icoane. Și dintr-o dată se dovedește că în spatele acestui văl se întâmplă ceva ce este cunoscut doar de Dumnezeu și de omul însuși și în care nicio forță umană nu ar trebui să se amestece.

Când o persoană se îmbolnăvește mintal, trebuie să ne amintim că acesta poate fi un fenomen fiziologic, căruia un medic trebuie să-i acorde atenție. Pe de altă parte, în același timp trebuie să ne rugăm pentru această persoană, așa cum ne rugăm pentru orice persoană aflată în nevoie, să ne rugăm cu toată puterea sufletului nostru. Putem folosi și câteva acțiuni bisericești: să ungem persoana cu untdelemn sfințit și, dacă este capabilă de aceasta, să-i permitem să primească Sfânta Împărtășanie. Dar trebuie să știm că aici va acționa o dublă forță: puterea divină prin sacramente și puterea divină prin medic și medicamente.

Despre sfințenie și spiritualitate

Mărturisim că Biserica este sfântă. Și Apostolul Pavel le spune tuturor creștinilor: „Voi sunteți sfinți”. Biserica este sfântă - acest lucru este clar și de înțeles, dar afirmația că toți creștinii sunt sfinți, chiar și atunci când participă la sfințenia Bisericii, ne pune o întrebare serioasă. Privind la noi înșine și la oamenii din jurul nostru, nu putem fi de acord cu acest lucru.

Să începem cu sfințenia Bisericii. Sfințenia Bisericii constă în faptul că este *locul* unde Dumnezeu, în plinătatea Sa, *este prezent* în mijlocul poporului Său. Hristos, Dumnezeu-omul, ca om și ca Dumnezeu, umple Biserica. În Hristos și în Duhul Sfânt nu mai suntem adoptați, ci ca și cum suntem copii naturali ai lui Dumnezeu și ai Tatălui. Aceste cuvinte îndrăznețe aparțin Sfântului Hermas. Și în acest sens putem spune că Biserica este sfântă prin sfințenia lui Dumnezeu, Care trăiește și acționează în ea. Și ce putem spune despre noi înșine? Ne împărtășim într-o oarecare măsură din această sfințenie, în funcție de credincioșia noastră, de creșterea noastră în misterul Bisericii și misterul lui Dumnezeu. Dar când Apostolul Pavel spune că toți creștinii sunt sfinți, nu vrea deloc să spună că am *atins* deja sfințenia, ca să nu mai vorbim de sfințenia lui Hristos sau chiar a acelor sfinți pe care Biserica îi venerează. Sfințenia începe în

momentul în care suntem *dedicați* lui Dumnezeu, când suntem oferiți de bunăvoie Lui, când devenim de bunăvoie proprietatea Lui.

Vorbim constant despre spiritualitate, crezând că o persoană (nu doar sfinții, ci și noi înșine, păcătoșii) poate trăi doar prin duh, uitând că o persoană are atât suflet, cât și trup. Și aici trebuie să înțelegem ce ar trebui să se înțeleagă prin cuvântul „spiritualitate". *Spiritualitatea nu este o realizare, ci o cale.* Spiritualitatea constă în faptul că Duhul Sfânt acționează în noi, pentru că suntem ai lui Hristos și, în virtutea acesteia, creștem treptat prin acțiunea Duhului Sfânt. Aceasta înseamnă că trebuie să ne unim cu Hristos, să ne unim cu Duhul Sfânt cu întreaga noastră ființă și nu numai cu acea latură a ființei noastre care este deja înrudită cu Dumnezeu, nu doar cu duhul nostru. Sfântul Serafim de Sarov spune că putem atinge sfințenia prin determinare. Iar determinarea este domeniul voinței, domeniul minții, al conștiinței. În acest caz, *sufletul* nostru joacă un rol important. Duhul nostru nu se poate mișca fără ca sufletul nostru să participe la renașterea și urcușul său către Dumnezeu.

Adesea, în loc să săvârșim o ispravă spirituală, ne îndreptăm către Dumnezeu cu cuvintele: *„Doamne, fă pentru mine ceea ce nu intenționez să fac pentru Tine sau ceea ce nu pot face pentru că îmi lipsește fie hotărârea, fie inspirația."* Nu, există acest moment spiritual în noi care este necesar pentru ca spiritul să se aprindă și pentru ca Dumnezeu să se poată uni cu noi tot mai profund.

Dar nu este vorba doar de suflet și spiritualitate, de spirit și suflet, ci și de trupul omenesc. Trupul omenesc a fost creat de Dumnezeu pentru a fi receptaculul sufletului și al duhului său. Trupul nostru este chemat să fie la fel de sfânt ca și duhul nostru și trebuie să fie pătruns până în adâncul sufletului. Sfântul Siluan Athonitul spune într-una din scrierile sale că harul lui Dumnezeu atinge mai întâi duhul nostru prin suflarea Duhului Sfânt, prin acțiunea Sfintelor Taine, prin comuniunea noastră cu Dumnezeu, atunci când ne predăm Lui în întregime, iar apoi, când duhul nostru este aprins, această flacără pătrunde treptat sufletul nostru. Devenim capabili să luăm decizii pe care altfel nu le-am putea lua: devenim capabili să înțelegem lucruri pe care altfel nu le-am putea înțelege în lumina harului care ne-a luminat deja duhul. Când o persoană atinge o oarecare plenitudine de comuniune cu Dumnezeu, o plenitudine relativă, desigur, atunci acest har coboară și ne pătrunde trupul. Și aceasta explică de ce trupurile sfinților rămân adesea nestricăcioase, iar stricăciunea nu le atinge. Aceasta indică faptul că sfințenia începe din momentul în care ne dăruim în întregime lui Dumnezeu. Ea crește pe măsură ce luptăm cu hotărâre împotriva a tot ceea ce ne împiedică să fim prieteni ai lui Dumnezeu și ucenici ai lui Hristos, temple ale Duhului Sfânt și ne pătrunde până la sfârșit. Și aici, poate, merită să ne gândim la ceea ce se întâmplă în relațiile noastre umane.

Adesea oamenii cred că pot sprijini o altă persoană doar spiritual, uitând de propriul suflet și de propriul trup, că se vor ruga doar pentru aproapele lor și asta este de ajuns. Dar acesta, poate, are nevoie de mult mai mult, de ajutor spiritual, de ajutor fizic. Și aici trebuie să înțelegem că, în măsura în care vrem să trăim în duh, trebuie să ne deschidem aproapelui nostru cu acea latură a sufletului nostru care a fost deja purificată. Evanghelia spune clar acest lucru: gândurile noastre trebuie să se purifice treptat. Trebuie să luptăm pentru ca nicio murdărie, nicio putreziciune, nicio impuritate, niciun neadevăr, nicio minciună să nu ne pătrundă gândurile. Veți spune: „Cum se poate așa ceva? Știu din experiență că nu este așa. Iată-mă în rugăciune și, de îndată ce încep să mă rog, tot felul de gânduri, amintiri, închipuiri, fantezii, uneori chiar și pur și simplu gânduri blasfemiate încep să curgă în mine de undeva”.

Chiar și Ioan Scăldacul spune că, de îndată ce începem să ne rugăm, demonul se strecoară spre noi și ne șoptește tot ce ne poate distrage de la rugăciune. Dar nu ar trebui să ne fie jenă de acest lucru. Ar trebui pur și simplu să-i spunem: „Pleacă, nu pierde timpul, voi continua să mă rog oricum”. Și după aceea, ar trebui să repetăm partea rugăciunii care a fost pângărită de gânduri impure, să o repetăm iar și iar. Dacă facem acest lucru în mod constant, atunci, potrivit unui ascet, demonul va vedea că, cu cât ne atacă mai mult, cu atât ne rugăm mai mult și ne va părăsi.

În viața unuia dintre asceți, există o poveste despre cum unui călugăr i s-a încredințat săvârșirea sacramentului botezului. De îndată ce a început să boteze femei, în el au apărut pasiuni pofticioase și gânduri necurate. S-a îndreptat către Sfântul Ioan Botezătorul cu cuvintele: „Sfinte Ioane, ai fost curat de orice gând necurat. Roagă-te lui Dumnezeu să mă elibereze de această necurăție, ca să nu întinez lucrarea pe care o fac.” Sfântul Ioan Botezătorul i s-a arătat și i-a spus: „Te pot elibera de această luptă, dar dacă Îl implor pe Dumnezeu, atunci vei pierde cununa muceniciei. Continuă să lupți. Luptă împotriva tuturor acestor gânduri necurate, împotriva acestor imagini, împotriva răzvrătirii cărnii din tine. Luptă fără milă. Mai devreme sau mai târziu, harul lui Dumnezeu pe care îl chemi va birui în tine și atunci vei primi cununa muceniciei.” Și acest călugăr a continuat să boteze, s-a luptat, s-a luptat până în ziua în care s-a trezit brusc liber de orice gând necurat și a putut boteza așa cum Sfântul Ioan Botezătorul a botezat în apele Iordanului.

Așadar, nu ar trebui să ne fie rușine de ceea ce se strecoară în sufletul nostru, că în momentul în care ne rugăm lui Dumnezeu, când Domnul își revarsă lumina în el, dintr-o dată începem să vedem în sufletul nostru un asemenea întuneric, o asemenea impuritate, o asemenea murdărie, pe care nu le-am simțit sau văzut în el până acum. Trebuie să ne amintim că trupul nostru, sufletul nostru, duhul nostru constituie un întreg, pe care trebuie să-l includem treptat în taina lui

Dumnezeu. Atunci o persoană devine întreagă, apoi trupul său este pătruns de har cu aceeași forță cu care este pătruns duhul său. Amintiți-vă de viziunea lui Motovilov când vorbea cu Sfântul Serafim de Sarov. El a văzut cum strălucea fața Sfântului Serafim, cum străluceau hainele sale, cum strălucea el în întregime, așa cum Hristos a strălucit pe Tabor în momentul în care a vorbit cu Moise și Ilie despre viitoarea Sa suferință. Apoi a strălucit atât de mult încât chiar și hainele Sale străluceau cu o asemenea albă albă, pe care, după cum spune Evanghelia, nici măcar o înălțime nu o poate atinge. Această împrejurare ne atrage atenția asupra faptului că noi, atât mental, cât și spiritual, precum și fizic, trebuie să fim pătrunși de har și nu trebuie să ne temem de lupta care se dă în noi.

Lupta este momentul în care putem spune: „Doamne, chiar ai atâta încredere în mine încât să-mi încredințezi această luptă cu Satana, cu răul care încă nu s-a epuizat în mine?" Acesta este momentul în care ne putem bucura că Dumnezeu ne dă ocazia să luptăm pentru El, împreună cu El, și să câștigăm. Și când învingem răul *în noi înșine,* îl învingem *în general,* pentru că diavolul învins de noi este prin aceasta învins pentru întregul univers. Când un păcat este vindecat în noi, adică nu mai rămâne nimic din acest păcat și doar integritatea noastră a crescut la măsura sa deplină, putem spune că acum acest rău a murit pentru întregul univers. De aceea, când întâlnim în viața noastră o luptă spirituală, o ispită spirituală sau o boală fizică, nu o boală obișnuită, ci când păcatul începe să acționeze în noi cu o putere nouă, trebuie să-I mulțumim lui Dumnezeu.

Ne putem aminti de o altă împrejurare extrem de importantă: nu trupul este cauza și sursa răului din noi. Unul dintre asceți spune destul de clar că trupul este un suferind, un martir, este o victimă a acelui neadevăr care trăiește în noi atât mental, cât și spiritual. Și când vorbim despre păcate trupești, carnale, ne referim la faptul că păcătoșenia noastră, trăind în suflet și în spiritualitate, ne înrobește trupul, îl pângărește. Nu trupul trebuie să se pocăiască în primul rând, ci sufletul nostru. Și acest lucru este foarte important, pentru că prea des ne gândim la trupul nostru ca la o sursă de ispită sau de rău: iar această sursă se află în sufletul nostru necurat, neiluminat, o spiritualitate care nu s-a aprins încă pe deplin.

Despre căsătorie și educație

Unul dintre Părinții Bisericii din vechime spunea că lumea nu ar putea rezista fără sacramente, adică fără influența directă a lui Dumnezeu și fără transformarea pe

care această influență o realizează asupra oamenilor. Singurul Sacrament care a supraviețuit după căderea omului din Dumnezeu și pierderea paradisului este Sacramentul Căsătoriei. Și în afara experienței creștine, căsătoria este un sacrament în sensul că se realizează ceva ce pur și simplu nu putea fi realizat prin puterea omenească, acea unitate dintre bărbat și femeie, acea integritate a întregii persoane, despre care se vorbește la începutul cărții Genezei, este restaurată, pe cât este posibil, în lumea decăzută. Acesta este un moment de o importanță colosală. Acesta este momentul în care doi oameni care se iubesc pot deveni un singur trup, și nu doar un trup fizic, ci o singură realitate trupească, care include diferențe atât în suflet, cât și în spiritualitate.

În Vechiul Testament citim că primul om a fost creat *ca o ființă pan-umană,* în el, conform învățăturii unor părinți, atât bărbatul, cât și femeia erau cuprinse. Omul a început să crească, să se maturizeze și a venit un moment când în el, într-un singur om, plenitudinea ființei feminine și masculine nu se mai putea combina. Atunci Dumnezeu i-a adus toate animalele pentru ca el să vadă că au două sexe și pentru ca el să simtă, așa cum se spune în Scriptură, că era singurul singur. Când a simțit brusc singurătatea sa, Dumnezeu a adus un somn adânc asupra lui și a separat bărbatul de femeie în el. I-a separat astfel încât în fiecare dintre ei *să rămână ceva din celălalt,* ceea ce le-a dat fiecăruia ocazia să se recunoască unul în celălalt. El și ea erau una. Când Adam a văzut-o pe Eva în fața lui, a exclamat: „Aceasta este os din oasele mele, aceasta este carne din carnea mea". În același timp, ar fi putut spune: „Acesta sunt eu în fața ochilor mei". Era atât de mult „eu", era atât de multă unitate a doi, încât nici măcar ei nu se simțeau goi. Se vedeau pe ei înșiși ca o unitate, ca o persoană în doi indivizi.

Mai târziu, când a avut loc căderea, s-au văzut brusc goi, adică *străini* unul de celălalt. Și din acel moment a început lupta pentru reuniune. Atracția unuia față de celălalt, o atracție disperată, oarbă, strigătul „întoarce-te la mine" - toate acestea au apărut în dragostea conjugală, în dragostea a doi, fiecare dintre ei *recunoscându -se* în celălalt și, în același timp, văzându-l pe celălalt nu în propriile limite, ci într-o nouă plenitudine, într-o nouă frumusețe, într-un nou sens. Căsătoria, adică misterul acestei întâlniri, s-a împlinit atunci când acești doi s-au recunoscut unul în celălalt și s-au văzut *împliniți,* în acea plenitudine de viață pe care o pot avea doar unul cu celălalt. Unindu-se, au devenit omul integral, atât fizic, cât și mental, cât și spiritual, pe cât a fost posibil și pe cât este posibil acum în lumea decăzută. Acesta este un mister uimitor. Aceasta este plenitudinea omului, care apare în două persoane. Căsătoria este un sacrament pentru că acum separarea care a fost cauzată de păcat este înlăturată într-o măsură semnificativă, dar decisivă.

Unul dintre Părinții Bisericii spune ceva ce poate deruta și uimi pe mulți. El exprimă ideea că în uniunea conjugală, un bărbat și o femeie sunt uniți în așa fel

încât unitatea lor poate fi comparată doar cu unitatea care apare între Hristos și credincios atunci când acesta se împărtășește cu Sfintele Taine. Aceasta este măsura în care unul dintre Părinți a văzut unitatea fizică dintre soț și soție ca fiind plinătatea acelei unități care a fost deja realizată mental și spiritual! Aceasta înseamnă că soțul și soția se văd unul pe celălalt ca ei înșiși, dar fără acele umbre, fără acea distorsiune pe care fiecare persoană o vede de obicei la cealaltă. Și când sunt uniți, atunci, conform cuvintelor Apostolului Pavel, devin o mică biserică. Într-adevăr, în Hristos, în Dumnezeu, prin harul Duhului Sfânt, devin *un singur trup,* o singură ființă, rămânând în același timp indivizi unici și irepetabili. În căsătorie, limita finală a separării este depășită. Relația ideală dintre soț și soție nu este lăcomia, nu este dorința de a poseda, nu este prădarea, ci o viziune respectuoasă și dăruirea de sine față de celălalt și acceptarea celuilalt în sine în iubire, în misterul contemplativ al iubirii. Acesta este idealul căsătoriei.

Desigur, există și alte forțe la lucru în căsnicia din lumea decăzută. Există dorință sexuală, există lăcomie, dar există și momente când două persoane sunt unite de o iubire care înlătură toate granițele. Acum au devenit una. Când se naște un copil, nu este rodul prădării, ci rodul dăruirii unei persoane către alta, a unei jumătăți către alta sau a celeilalte. Și aici aș dori să trec la problema copiilor.

Știința modernă confirmă treptat ceea ce Biserica a crezut de la bun început. În momentul în care se naște o ființă umană vie, plenitudinea *umanității* este deja în ea. El este deja om. Putem spune că întruparea a avut loc în momentul în care Arhanghelul Gabriel i-a anunțat Fecioarei Maria întruparea lui Hristos. Și ea i-a răspuns: „Iată, roaba Domnului, fie-mi mie după cuvântul tău.” Deja atunci se realiza plenitudinea întrupării. Același lucru se întâmplă și în căsătorie. În procesul de formare a unui copil în pântecele mamei, el poate percepe ceea ce se întâmplă nu numai cu ea, ci și în jurul ei. Sunetele, tremurul aerului ajung la el, el devine parte a mediului înconjurător prin mama sa. De aceea, învățătorii bisericești sfătuiesc mamele să se roage, dar nu să se roage formal, nu doar să spună rugăciuni, nu să recite rugăciuni, ci ***să comunice*** cu Dumnezeu, să împărtășească cu El toată bucuria lor, toată trepidația lor, să-L lase pe Dumnezeu să acționeze în ea. Se poate ruga cu voce tare, pentru că sunetul acestei rugăciuni ajunge cumva la embrion, la copilul care se dezvoltă treptat. Dacă rugăciunea este rostită cu evlavie, în liniște, cu gândire, acest copil este deja inițiat în taina rugăciunii materne. Este uimitor! Și când copilul se naște, este necesar să continuăm să ne rugăm pentru el, pentru leagăn: să-i cântăm cântece bisericești; să ne rugăm cu cuvinte bisericești atunci când încă nu înțelege cuvintele, dar prin sunetul vocii poate percepe starea de spirit rugătoare și prin ea poate prinde viață în tărâmul rugăciunii, în tărâmul comuniunii cu Dumnezeu. Când copilul devine mai mare și poate participa la lucruri, atunci i se întâmplă ceva care poate juca un rol colosal. Dacă în familie există discordie, strigăte,

ostilitate reciprocă, atunci aceasta rupe integritatea sufletului său, pentru că fiecare strigăt îi zguduie sufletul și uneori îl sfărâmă în bucăți, așa cum se poate sparge sticla de la un zgomot puternic.

Dar pe măsură ce copilul aude aceste cuvinte rugătoare, se familiarizează cu sonoritatea lor, ele devin adesea carne și sânge ale sale. Și aici vreau să dau un exemplu care mi-a lăsat o urmă în suflet.

În biserica noastră era un cântăreț, Vasili Fedorov. Avea un bas de o frumusețe uimitoare și ne inspira pe toți cu cântatul său. Apoi s-a îmbolnăvit de cancer și a fost internat în spital. Îl vizitam în fiecare zi. La început, ne rugam împreună: am cântat o slujbă de rugăciune pentru însănătoșirea lui și pentru rudele lui, care nu erau cu el atunci, stângaci, pentru că nu aveam un auz sau o voce bune. Apoi a început să slăbească, iar eu am început să cânt singur. Și apoi, într-o zi, am venit și am auzit de la asistenta-șefă că nu trebuie să vin, pentru că era inconștient și pe moarte. Am intrat în camera lui: în dreapta și în stânga patului său stăteau soția și fiica lui, care tocmai sosiseră din îndepărtata Japonie și îl găsiseră deja inconștient, pe moarte. Amintindu-mi atunci cum îmi spusese că cuvintele rugăciunii *se împletiseră* cu sufletul său, le-am spus soției și fiicei sale să stea una lângă alta, am îngenuncheat și am început, cât de bine am putut (cu greu!), să-i cânt imnurile pasionale de Postul Mare. Și am văzut cu toții cum conștiința lui i-a revenit treptat, a crescut, s-a ridicat în el. La un moment dat și-a deschis ochii. I-am spus:

- Vasily, soția și fiica ta stau în stânga ta. Ești pe moarte. Spune-le la revedere.

Și-au luat rămas bun calm, profund și emoționant. Și apoi i-am spus:

- Și acum poți muri în pace.

S-a întins, a căzut în uitare și a murit chiar acolo. Și aceste cântece pe care le cântase toată viața l-au readus la viață pentru scurta perioadă de care avea nevoie pentru a nu-și lăsa soția văduvă și fiica orfană fără un ultim rămas bun.

Vă voi spune o altă întâmplare care m-a frapat foarte tare.

La metohionul Sergievski, acum mulți ani, era odată un diacon foarte bătrân. Avea optzeci și șase de ani. Aproape că își pierduse vocea de la bătrânețe, dar cânta în cor pentru că era singurul care putea să o facă în fiecare zi. Într-o zi m-am trezit în cor cu el, am citit, el a cântat. Citea și cânta cu o viteză atât de sclipitoare încât nu am putut să-l urmăresc în carte. Când slujba s-a terminat, i-am spus:

- Părinte Eftimie, mi-ai furat toată slujba astăzi, dar cel mai rău lucru este că ți-ai furat-o ție însuți. Nu puteai înțelege ce spuneai.

Și a început să plângă și mi-a spus:

– Iertați-mă, dar știți, m-am născut într-un sat extrem de sărac, părinții mei nu mă puteau hrăni. M-au trimis la o mănăstire la vârsta de cinci ani și am locuit în mănăstire până la revoluție. Am învățat să citesc acolo, am învățat să cânt. În fiecare zi auzeam aceste slujbe și au devenit parte din sufletul meu. Și când văd aceste cuvinte, nu trebuie să le citesc: și când aud aceste cântări, nu trebuie să mă concentrez asupra lor. De îndată ce văd aceste cuvinte, este ca și cum sufletul lui Dumnezeu atinge o coardă în sufletul meu și întregul suflet, ca o harpă, începe să cânte. Și cânt atât de repede, pentru că harpa este cea care cântă, este sufletul care cântă. Acest lucru mi-a fost transmis cuvânt cu cuvânt de-a lungul copilăriei mele și al întregii mele vieți de adult.

Aceasta este comoara pe care o putem oferi unui copil și ceea ce aș dori să spun despre căsătorie. În inima căsătoriei se află Domnul Isus Hristos, harul Duhului Sfânt și misterul în Hristos este la lucru.

Despre moarte și viața veșnică

Am o atitudine aparte față de moarte. Vreau să explic de ce tratez moartea nu doar cu calm, ci și cu atâta dorință, cu atâta speranță, cu atâta dor de ea.

Prima mea impresie vie despre moarte datează dintr-o conversație pe care am avut-o cu tatăl meu. Mi-a spus odată că trebuie să trăiesc în așa fel încât să învăț să-mi aștept moartea așa cum un mire își așteaptă mireasa; să o aștept; să o tânjesc; să mă bucur dinainte de această întâlnire și să o întâmpin cu respect și bunătate. Aceasta a fost prima mea impresie.

A doua impresie, mulți ani mai târziu, a fost moartea tatălui meu. A murit subit. M-am dus în camera lui – era o cameră mică și săracă. La ultimul etaj al unei case franceze se aflau un pat, o masă, un scaun și câteva cărți. Am intrat, am închis ușa și am fost copleșit de o tăcere atât de profundă, încât am strigat:

- Și oamenii spun că moartea există. Ce minciună!

Întreaga încăpere era plină de viață și de o asemenea plenitudine de viață pe care nu o mai văzusem niciodată în curte, pe stradă. De aceea am o astfel de atitudine față de moarte și trăiesc cu atâta forță cuvintele Apostolului Pavel: *„Pentru mine a trăi este Hristos și a muri este un câștig”.* Atâta timp cât trăiesc în trup, sunt departe de Hristos. Și celelalte cuvinte ale sale m-au impresionat foarte mult. El vrea cu desăvârșire să moară și să se unească cu Hristos, dar cu toate acestea adaugă: *„Este mai de trebuință pentru voi să rămân viu, ca să trăiesc”.* Aceasta este ultima jertfă pe care o poate face. Tot ceea ce tinde, speră, își dorește, este gata să pună deoparte, pentru că alții au nevoie de el.

Am văzut multă moarte. Am lucrat ca medic timp de cincisprezece ani, dintre care cinci în războiul de rezistență francez. După aceea, am trăit ca preot timp de patruzeci și șase de ani și am îngropat treptat o întreagă generație din primii noștri emigranți. Am fost frapat de faptul că rușii mor calm, în timp ce occidentalii mor uneori de frică. Rușii – pentru că cred în viață, pleacă pentru viață. Unul dintre adevărurile pe care fiecare preot și fiecare persoană ar trebui să le repete sieși și altora: *nu te pregăti pentru moarte, trebuie să te pregătești pentru viața veșnică.* Nu știm nimic despre moarte din experiență, nu știm din experiență ce se întâmplă în momentul morții. Dar știm un lucru, cel puțin rudimentar, ce este viața veșnică. Fiecare dintre noi știe din propria experiență că există momente când nu trăiești în timp, ci într-un fel de plenitudine a vieții, un fel de exaltare a vieții care nu aparține pământului. Prin urmare, primul lucru pe care trebuie să-l învățăm pe noi înșine și pe ceilalți este să nu ne pregătim pentru moarte, ci să ne pregătim pentru viață. Dacă vorbim despre moarte, atunci putem vorbi despre ea doar ca despre o ușă care se va deschide larg și ne va oferi oportunitatea de a intra în viața veșnică. Dar a muri tot nu este ușor. Oricare ar fi părerea noastră despre moarte, despre viața veșnică, nu știm nimic despre moartea *în sine,* despre a muri. Vreau să dau un exemplu din experiența mea din timpul războiului.

Eram chirurg junior pe front. Aveam un tânăr soldat de douăzeci și cinci de ani care murea. Am venit la el seara, m-am așezat lângă el și i-am spus: - Ce mai simți?

S-a uitat la mine și a spus:

- O să mor în seara asta.

- Ți-e frică să mori?

– Nu mi-e frică să mor, dar mă doare să mă despart de tot ce iubesc: de tânăra mea soție, de sat, de părinții mei. Un lucru este cu adevărat înfricoșător – să mor singur.

- Nu vei muri singur.

- Ce vrei să spui?

- Voi rămâne cu tine.

- Nu poți sta cu mine toată noaptea.

- De ce nu? Pot să stau pe dinafară.

S-a gândit și a spus:

– Chiar dacă stai cu mine, la un moment dat voi înceta să-mi mai dau seama, iar atunci voi merge în întuneric și voi muri singur.

- Nu, deloc. Vom sta unul lângă altul și vom vorbi. Îmi vei povesti: despre sat, despre familia ta, despre copilăria ta, despre soția ta, despre tot ce este în memoria ta, în sufletul tău, ceea ce iubești. Te voi ține de mână. Treptat, va deveni obositor pentru tine să vorbești, și eu voi vorbi mai mult decât tine. Atunci voi vedea că începi să atipi, și apoi voi vorbi mai încet. Vei închide ochii, iar eu voi înceta să vorbesc, dar te voi ține de mână, iar tu îmi vei strânge periodic mâna ca să te asiguri că sunt aici. Treptat, mâna ta va simți mâna mea, dar nu va putea să o strângă, eu voi începe să-ți strâng mâna. Și la un moment dat, nu vei mai fi printre noi, dar nu vei merge singur. Vom face întreaga călătorie împreună.

Și așa am petrecut noaptea timp de câteva ore. La un moment dat, într-adevăr, a încetat să-mi mai strângă mâna, iar eu am început să-i strâng mâna lui, ca să știe că sunt acolo. Apoi mâna lui a început să se răcească, s-a deschis și el nu a mai fost printre noi... Este foarte important ca o persoană să nu fie singură atunci când pleacă pentru veșnicie.

Mai e ceva. Uneori, o persoană este bolnavă mult timp și este înconjurată de dragoste, afecțiune și grijă. Atunci, a muri este ușor, deși dureros. Dar poate fi foarte înfricoșător să mori dacă o persoană este înconjurată de oameni care așteaptă doar să moară, pentru că, în timp ce este bolnavă, ei sunt prizonierii bolii sale. Nu pot părăsi patul lui, nu se pot întoarce la viața lor, nu se pot bucura

de bucuriile lor, el, ca un nor întunecat, planează asupra lor: „Aș vrea să moară mai devreme!” Și persoana muribundă simte asta: acest lucru poate dura luni de zile, rudele vin și îl întreabă rece cum se simte și dacă are nevoie de ceva, iar apoi spun că au propriile treburi și se vor întoarce la el. Și chiar dacă vocea lor nu sună atât de crudă, persoana știe că a vizitat-o doar pentru că trebuia să o viziteze, dar ea însăși îi așteaptă moartea cu nerăbdare. Și uneori este altfel. Se întâmplă ca o persoană să moară, să moară încet, dar este dragă persoanei iubite. Este gata să sacrifice fericirea de a fi alături de o persoană iubită, pentru că poate oferi bucurie sau beneficii unei alte persoane apropiate, iubite.